

Raamatukogu

Raile Reigo: Sisekaitseakadeemia raamatukogust • IFLA kongress Rotterdamis • Kas tehistaip päästab maailma? • Maailm vandenõuteooriate lummuses • Küberriskide ennetamine raamatukogus II • Eesti raamatukogud 2018–2022 • ERÜ veebiküsitlus & suveüritused

5/2023

ISSN 2674-1520

Foto: Teet Malsroos

Hea lugeja!

Numbri fookuses on augustikuul Rotterdamis toimunud raamatukoguvaldkonna aastakongress IFLA WLIC 2023. Päevateema rubriigis jagavad oma kongressimuljeid, tähelepanekuid ja tarkuseteri üksteist kolleegi. Oli minulgi rõõm sellest suurüritusest osa võtta: koos eelkonverentside ja õppekäikude-ekskursioonidega kestis see kõik kokku terve nädala. Osalejaid oli ligi kolm tuhat ja rohkem kui sajalt maalt. Panin tähele, et ÜRO säästva arengu eesmärged (SDG) ja raamatukogusid ühendavat teemat käsitleti kõige sagedamini: see tuli esile nii eri sessioonidel kui ka posterite-kannete kujul, sellest rääkisid nii arengumaade kui ka arenenud maade raamatukoguhoidjad. Võib öelda, et SDG-de teemaga on suudetud raamatukogusid kaasata suisa globaalselt. Üllatavalt palju kõneldi ka raamatukogude rollist kodanikuteaduse edendamisel ning tehisintellektiga seotud teemadel. Uudistasin ka teemaplokke, milles tehti juttu toksilisest juhtimisest, kooliraamatukogude probleemidest, põlisrahvaste erikollektsioonide säilitamisest ning neile parema kättesaadavuse loomisest. Käisin õppekäigul Rotterdami kooliraamatukogudes ja Haagis asuva rahvus-raamatukogu lastekirjanduse muuseumis. Viimast soovitan külastada kõigil, kes Haagi linna satuvad: on, mida vaadata!

Viiendas numbris antakse ka ülevaade mäluasutuste suveseminaril kõneldust. Meediapädevuse rubriigis räägitakse vandenõuteooriatest. Jätkub küberriskide ennetamise teema: tutvustatakse Eesti raamatukogutöötajate infoturbeteadlikkuse analüüsi tulemusi. Veel räägitakse terminoloogia korrastamisest, valdkonda puutuvast standardimisest, Eesti raamatukogude statistikast a-il 2018–2022, uuest erialakirjandusest ja värskest eesti kirjandusest, ERÜ veebiküsitluse tulemusist ning suvisest üritusist.

Sisekaitseakadeemia raamatukogu juhataja Raile Reigo räägib intervjuus, kuidas neil praegu läheb ja millised on tulevikuplaanid.

Soovin toredat lugemist!

Sõna saab

- 3 Raile Reigo: Sisekaitseakadeemia raamatukogu ikka sõna või teoga
Intervjuu Raile Reigoga
Mihkel Volt

Päevateema: IFLA kongress 2023

- 6 Kogutud muljeid ja uusi teadmisi raamatukoguvaldkonna 88. aastakongressilt Rotterdamis
Tuuliki Tõiste
- 9 Mis jäi tänavuselt IFLA kongressilt kõige olulisemana meelde?
Tiiu Tarkpea, Katre Riisalu, Krista Visas, Kristi Veeber, Kristel Veimann, Liina Luhats-Ulman, Karmen Linask, Elena Sipria-Mironov, Mai Põltaas, Kristina Pai

Kuhu lähed, raamatukogu?

- 15 Kas tehistaip päästab maailma?
Marleen Soosaar

Meediapädevus

- 17 Maailm vandenõuteooriate lummuses
Eva Ladva

Arendustegevus

- 19 Küberriskide ennetamine raamatukogus: Eesti raamatukogutöötajate infoturbeteadlikkuse analüüs. II osa
Kate-Riin Kont
- 24 Raamatukogundusliku terminoloogia korrastamine
Katre Riisalu
- 25 Standardimine: vaade raamatukogust
Meelis Somelar
- 26 Uut erialakirjandust
Margit Tammur
- 28 Statistika: Eesti raamatukogud 2018–2022
Riin Olonen

KMS soovitab

- 29 Jätku lugemis(t)ele!
Karl Martin Sinijärv

Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing

- 31 Veebiküsitluse ERÜ täna ja homme tulemused
Tuuliki Tõiste
- 36 Maaraamatukoguhoidjate suveseminar 2023
Lea Rand
- 39 Rege rauta suvel ehk Kuidas kooliraamatukoguhoidjad uue õppeaasta tarvis teadmisi kogusid
Varje Mägi

Sõnumid

- 41 IN MEMORIAM: Annemaria Onoper
- 42 Summary

Raile Reigo: Sisekaitseakadeemia raamatukogus ikka *sõna või teoga*¹

Sisekaitseakadeemia on rakenduskõrgkool, mis valmistab nii kutsehariduse, rakenduskõrghariduse kui ka magistrihariduse tasemel ette päästjaid ja päästekorraldajaid, politseinikke ja piirivalvureid, vanglatöötajaid, maksu- ja tolliametnikke ning sisejulgeoleku valdkonna tippspetsialiste. Sisekaitseakadeemia missioon on õpetada julgeolekut tagama ja turvaliselt elama. Akadeemial on lisaks Tallinnas asuvale uuele õppehoonele õppekeskused Pärnumaal Paikusel, Lääne-Virumaal Väike-Maarjas, Narvas ning teenistuskoores Tallinna külje all Merikülas. Sisekaitseakadeemia asutati peaaegu koos taasiseseisvunud Eesti Vabariigiga – 1992. aastal. Akadeemial on oma erialaraamatukogu, mis koondab sisejulgeoleku ja turvalisusega seotud teavikuid ning tagab õppe-, teadus- ja arendustööks vajalike inforessursside kättesaadavuse. Sisekaitseakadeemia raamatukogu juhataja Raile Reigo räägib lähemalt, kuidas neil praegu läheb.

Raile Reigo, mis on olulisim erinevus raamatukogu endiste ja uute ruumide vahel – lammutatud hoones olnud ning uues majas olevate tingimuste vahel?

Enne kolimist räägiti kogu aeg, kui viletsas seisus on vana õppehoone. Raamatukogus oli ebaühtlane põrand, kummaline viltune lagi, erineva kõrgusega trepiastmed ning üks ähvardas avamisel kaela kukkuda. Aga seal oli soe ja valge ja väga palju taimi. Kui me suutsime selles viletsas majas luua mugava õhkkonna,

siis tundub, et miski pole võimatu, kui väga tahta ja seda südamega teha. Vahel igatsen ma küll taga vana raamatukogu sipi-sopikesi ning trepiäluseid konkukesi ja kapikesi, kuhu sai panna igasugust ebavajalikku kraami, mille me kolimise ajal pidime kõik ära viskama. Uus maja aga on seevastu ideaalne õpikeskkond, kus ka raamatukogu loomisel on arvestatud kõige kaas-aegsemate lahendustega. Kõige rohkem on mul hea meel, et raamatukogus on palju päikest. Ma ei

teagi, kumba meil rohkem on, kas päikest või raamatuid. Kui just vihma ei saja...

Kes on teie praegused lugejad? Kas ainult akadeemia õppejõud ja õppurid?

Meie lugejateks saavad olla lisaks Sisekaitseakadeemia õppuritele ja õppejõududele ka Siseministeeriumi, Politsei- ja Piirivalveameti, Häirekeskuse ning teiste siseturvalisuse valdkonna asutuste töötajad. Samuti kõikide teiste koostöö-

¹ Sisekaitseakadeemia deviis on ladinakeelne *verbis aut re*, mis tähendab eesti keeles *sõna või teoga*.

partnerite, sealhulgas ka näiteks kõrgkoolide töötajad. Lisaks oleme hakanud oma kogu avama ka laiemale elanikkonnale. Raamatukogudevahelise laenutusteenuse (RVL) ning Eesti Rahvusraamatukogu uue projekti MIRKO kaudu on meie siseturvalisuse valdkonna raamatuid võimalik laenata kõigil teenuste kasutajatel.

Sisekaitseakadeemia raamatukogu ei asu ju ainult Maarjamäel. Kuidas on korraldatud raamatukogude töö väljaspool Tallinna asuvates õppekeskustes?

Sisekaitseakadeemia raamatukogu on üks tervik, mis asub Eesti eri piirkondades. Tallinna õppekeskuses on ametis raamatukoguhoidjad, kes tegelevad nii komplekteerimise, koolituste kui ka kogude ja kasutajate haldamisega. Teistes asukohtades on rõhk pandud õppurite ja töötajate harjumusele ise hakkama saada. Headeks partneriteks on õppedistsipliini spetsialistid ja administratiivtöötajad. Erilist äramärkimist vajab Narva õppekeskus, kuhu rajasime väikse lugemisnurga, mida saavad kasutada ka kohalikud elanikud. Narva raamatukogu loomisel oli suureks abiks hoiraamatukogu.

Teie õppuritel on kõikjal juurdepääs raamatukogu vahendatavale elektroonilistele andmebaasidele. Kui agaralt neid baase kasutatakse?

Viimase rakenduskõrgkoolide statistika järgi on Sisekaitseakadeemia liikmeskond teadusandmebaaside kasutamises teisel kohal. Arvestades seda, et kaugligipääs on alles loomisel, on see päris hea tulemus. Selle nimel oleme ka väga palju tööd teinud: juhend- ja reklaammaterjalid, järjepidev teavitus, e-kursus ning infootsingu koolitused kohe õppeaasta alguses. Eks andmebaaside kasutamine on ka muidugi vajaduspõhine. Siin on väga oluline koostöö õppejõududega: mida jõulisemalt õppureid neid kasutama suunatakse, seda rohkem ka kasutatakse.

Mida kujutab endast Digiriial?

Digiriial ehk digitaalsete materjalide veebikeskkonnas on kättesaadavad Sisekaitseakadeemia e-materjalid: üliõpilastööd, raamatud, ajakirjad, rakendusuuringud ja palju muud põnevat. Digiriialist leiab lisaks ka Siseministeeriumi valitsemisala uuringud, mis muudab Digiriiali terviklikuks siseturvalisuse materjalide keskkonnaks. Digiriiali kasutamise muudab mugavaks see,

et suurem osa seelsetest materjalidest on avalikult kättesaadavad kõigile, vaja on ainult internetiühendust ja seadet, ole või maal vanaema juures.

Kui palju käiakse raamatukogus kohapeal lugemas?

Uue maja võimalused on ammendamatud. Ka raamatukogu leiab pidevalt uusi võimalusi ruumide kasutatavuse tõstmiseks. Juba pea aasta on raamatukogu meie õppuritele ja töötajatele avatud ka peale ametlikku lahtiolekuaega. Siis saavad lugejad kasutada arvutitöökohti ja lugeda kõiki teavikuid kohapeal. Iseasi, kas siis just raamatuid loetakse. Aga mugav ja kaasaegse tehnikaga varustatud raamatukogu annab võimaluse individuaal- ja grupitööks ning vaba aja veetmiseks küll.

Mil määral võimaldab teile komplekteerimiseks eraldatud raha hankida kõike, mida õppejõud ja tudengid õppe- ning teadustöös vajavad?

Rahaga on ikka nii, et seda võiks olla rohkem. Kogu Sisekaitseakadeemia teavikute eelarve on raamatukogu hallata, mis võimaldab efektiivselt vajalikke materjale

Kahel korrusel asuva raamatukogu aknad jäävad peamaja peauksest vasakule. Foto: Teet Malsroos

komplekterida. Samuti on tõhus koostöö õppejõududega ning pidev kasutusstatistika analüüsimine. Lisaks on Sisekaitseakadeemial oma kirjastus, mis annab välja õppetegevuseks olulisi materjale, neid saab nii raamatukogust laenu- tada kui ka Digiriulist lugeda.

Mida uut pakub teie raamatukogu sel õppeaastal?

Sel õppeaastal keskendume kasu- tajate, eriti just õppurite, üldkul- tuurilise silmaringi laiendamisele. Aasta lõikes on planeeritud mit- meid põnevaid näitusi ja sündmusi, eraldi tasub ära märkida Tuletõrje- muuseumi rändnäitus *Pritsunaised*. Tänavustel raamatukogupäevadel aga esitlesime raamatukogu uut blogi Raamatunurk, kust leiab lisaks raamatusoovitustele ka muud huvi- tavat ja harivat. Ka on plaanis kohan- dada vastavalt muutustele kogu raamatukogu koolituse ja nõusta- mise valdkonda. Lisaks individuaal- ja grupikoolitustele on rõhk pandud ka e-kursustele, mis sobivad meie oma liikmeskonnale ja ka välis- tudengitele.

Sisekaitseakadeemia deviis on ladinakeelne *verbis aut re*, mis tähendab eesti keeles *sõna või teoga*. Deviisi pakkus välja aka- deemia esimene rektor, professor Eduard Raska. *Verbis aut Re* on ka Sisekaitseakadeemia ajakiri, mis ilmub kaks korda aastas, trükisena ja võrguteavikuna. Teie raamatu- kogu sisustada on selles uut erialakirjandust tutvustav rubriik. Kuidas see rubriik sünnib?

Verbis aut Re on ilmunud asutuse loomisest alates, algul paberlehena ja viimased viis aastat ajakirjana. Seni on ilmunud juba 17 ajakirja- numbrit. Esimestel aastatel ilmus ajakiri lausa kolm korda aastas. Ajakiri kajastab akadeemia tegevust võimalikult laialt, selle sihtgruppi kuuluvad kogu sisejulgeoleku vald- konna töötajad ja see on Digiriulis kõigile kättesaadav. Algusest peale on tõesti välja kujunenud, et pea igas numbris tutvustatakse uut

erialakirjandust rubriigis *Tugevatel tugev riul*. Sinna valitakse kõige olulisem uudiskirjandus, mis katab kõikide meie kolledžite ja kogu siseturvalisuse teemavaldkonnad. Ajakirja jõuab mõningal määral ka üldharivat uudiskirjandust, aga sel juhul peab see toetama õppe- tegevust.

Koordineerite ka rakenduskõrg- koolide raamatukogude võrgus- tikku. Palun rääkige sellest rakenduskõrgkoolide rektorite nõukogu (RKRN) egiidi all toimuvast tegevusest.

Töörühma peamine eesmärk on rakenduskõrgkoolide raamatukogude koostöö. Koos oleme panustanud teadusinfo kättesaadavuse suuren- damisse ning e-materjalide ja digi- taalsete lahenduste pakkumisse. Oluline verstapost sel teekonnal on olnud RKRN-i, Haridus- ja Teadus- ministeeriumi ning ELNET Konsort- siumi koostöös ellu viidud algatus, kus saadi rakenduskõrgkoolidele kaheks aastaks seitse kvaliteetset teadusandmebaasi. Andmebaaside juurutamine on osutunud väga edu- kaks ning need on juba esimese poole aastaga toonud rakendus- kõrgkoolide liikmeskonnale hinda- matut kasu. Raamatukogude töö- rühm on arutanud, kuidas ja milliste kanalite kaudu andmebaaside infot võimalikult efektiivselt edastada, jaganud omavahel probleeme ja lahendusi ning plaanis on põhjalik rakenduskõrgkoolide ülene kasutaja- uuring. Selline koostöö ühise ees- märgi nimel tõstab kasutajate tead- likkust ning seeläbi ka andmebaaside kasutusstatistikat. Loodame, et see algatus jätkub ka peale kaheaastast perioodi.

Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing tunnustas teie raamatukogu auhinnaga aasta tegu eriala- raamatukogus 2019. Mida see tunnustus teile tähendas?

Tunnustustega on ikka nii, et kui need tulevad õige asja eest, õigel ajal ja õiges vormis, siis teevad need südame soojaks ja annavad

Raile Reigo:
akadeemia ajakirjas *Verbis aut Re* tutvustame uut erialakirjandust.
Foto: Teet Malsroos

justkui uut hingamist. Tunnustused tekitavad minus tunde, et mu töö on tähtis. Et mind hinnatakse ja minu arvamusega arvestatakse, et mind usaldatakse. Ja mina usaldan oma inimesi. Tunnustuse aasta tegu erialaraamatukogus vääriliseks peeti mind vahetult pärast Sisekaitseaka- deemia kolimist uude õppekesku- ssesse. Tunnustus oli ju tegelikult kogu raamatukogu kollektiivile, sest koos me kolisime ja uue raa- matukogu tööle panime. Umbes aasta hiljem tunnustati mind Sise- kaitseakadeemia II klassi teenete- medaliga – ja vaat see oli uhke tunne. Aga kõige ootamatum ja võimsam tunnustus oli aastal 2014, kui meie oma õppurid kinkisid mulle tekli koos selle kandmise õigusega.

Millised on raamatukogu tuleviku- plaanid? Mida kavandate lähie- tulevikuks?

Unistada tuleb suurelt. Vahel on mul tunne, et unistused täituvad, aga alles siis, kui on õige aeg, mitte siis, kui mina seda soovin. Soovin, et meie Digiriul saaks võimsama platvormi, mis võimaldab säilitada ja jagada siseturvalisuse materjale. Samuti soovin, et raamatukogus oleks *zen*-ala, kus saaks vajadusel lõõgastuda ja uut energiat koguda. Ja lõpetuseks ma tahaksin, et raa- matukogu kasutamisel oleks abiks robotid ning LED-valgusribad juha- taksid kasutajad õige raamaturiili juurde. Tulevik on unistuste päralt.

Küsis Mihkel Volt

Kogutud muljeid ja uusi teadmisi raamatukoguvaldkonna 88. aastakongressilt Rotterdamis

Tuuliki Tõiste, ERÜ juhatuse esimees, Tallinna Tehnikaülikooli raamatukogu arendusjuht

IFLA korraldatud raamatukoguvaldkonna aastakongress IFLA WLIC 2023 toimus 21.–25. augustil Madalmaades Rotterdamis. Kongressi teema *Let's work together, let's library!* kutsus kõiki raamatukogutöötajaid koostööle nii omavahel kui ka partneritega väljastpoolt raamatukogusid.

Võeti kasutusele uus tegusõna *to library*, mis ühendab endas kõikvõimalikud tegevused, mida raamatukogudes teha saab. Raamatukogud on aastaid olnud palju rohkem kui raamatute hoidjad ja laenutajad; seda palju rohkemat püüabki ühendada üleskutse *Let's Library!*.

Kongressi programm oli tihe: korraga oli võimalik valida osalemist neljalviiel sessioonil. Enamik neist toimus ettekannete vormis, lisaks korraldati ka töötube ja arutelusid. Oli keeruline valida, millist sessiooni kuulata, ja kahju, et mõnest tuli ilma jääda.

Minul õnnestus kuulata ja osaleda nelja päeva jooksul kokku 18 sessioonil, sh avatseremoonial, kus Madalmaade printsess Laurentien rõhutas raamatukogude tähtsust ja kinnitas, et Hollandis avatakse uusi raamatukogusid ja investeeritakse nende arengusse, ruumidesse ja töötajatesse, sest just rahvaraamatukogu on kogukonna kokkutooja ning kõigile võrdselt

ERÜ juhatuse esimees ja aseesimehed IFLA kongressi eel: Tuuliki Tõiste, Katre Riisalu, Krista Visas.
Foto: Mihkel Volt

avatud. Digirevolutsioonist hoolimata soovitakse inimlikku kokkupuudet ja suhtlust: *library as opposite of loneliness...* Printsess tuletas raamatukoguhoidjatele meelde, et inimestega töötavad väga paljud organisatsioonid, kellega meil on mõistlik koostööd teha.

Sessioonid valmistasid ette IFLA struktuuriüksused. **Paljud ettekanded keskendusid ÜRO säästva arengu eesmärkidele (SDG) ja nende seotusele raamatukogude tegevustega.** Räägiti jätkusuutlikest teenustest, tegevustest ja sündmustest, kus kõik saavad osaleda; tutvustati, kuidas oma hooneid *kliimanutikamaks* kujundatakse, kuidas tagatakse kõigile võrdne juurdepääs infole ja teadmistele, mida tehakse toetamiseks haridust ja vaimset heaolu, kuidas aidatakse immigrante ja põgenikke.

Eraldi sessioonid olid pühendatud koostööle omavalitsustega, kogukonna ja vabatahtlike kaasamisele, inimeste (tagasi)toomisele raamatukogudesse. Palju räägiti raamatukogust kui demokraatia kantsist ja kogukonnakeskusest, dialoogide algatajast; kuidas iga raamatukoguhoidja on kogu valdkonna eestkõneleja, sh kohalikus omavalitsuses raamatukogu nägu ja sõnumiviija, kes selgitab, et raamatukogu on palju rohkemat kui üksnes raamatute laenamise koht.

Keskpunktis olid ka tehisintellekti (AI) teemad. Arutleti, kas AI on raamatukogude sõber või vaenlane, kuidas kasutada AI pakutavaid võimalusi lugejate ja raamatukogu hüvanguks, millised on ohud. Tõdeti, et ühelt poolt aitab tark tehiskaaslane avada juurdepääsu tohutule hulgal informatsioonile, raamatukogudes säilitatavale pärandile, kuid teisalt tekitab kahtlust tema pakutava info õigsus ja kvaliteet. Mitmel korral toodi esile asjaolu, et kiiresti arenevad programmid tekitavad veelgi suurema lõhe

IFLA kongress toimus Rotterdamis Ahoy keskuses – 2021. aasta Eurovisiooni lauluvõistluse toimumispaigas.
Foto: Mihkel Volt

digirikaste ja -vaeste inimeste ning riikide vahel. Ühe võimalusena soovitati õpetada-treenida tehistaipu raamatukogude kureeritud *andmebasseinides*, s.t masin peaks õppima kontrollitud allikatest. See aitaks genereerida adekvaatsemat teavet. Enesele teadvustamata kasutatakse juba praegu raamatukogudes automaatseid tõlkeprogramme, kõneroboteid, andmekaeve süsteeme jms, mis avavad erinevatele inimgruppidele juurdepääsu teabele. Masinõppe võimaluste kasutamise hea näitena tutvustati hiinakeelsete illustreeritud raamatute digiteerimise, kirjeldamise ja seeläbi juurdepääsu ning otsivõimaluste avardamise projekti. Korea rahvusraamatukogu tutvustas oma digilahendusi kultuuripärandile juurdepääsu avardamisel. Lisan siia lingi, mis teeb kokkuvõtte ettekandes esitletust:
<https://youtu.be/-w-zg1A-GW2w?feature=shared>.

Teadusraamatukogude tegevust käsitlevad ettekanded keskendusid teadlaste ja üliõpilaste teenindamisele, nende abistamisele uues

olukorras. Endiselt on aktuaalne avatud juurdepääsu ja avatud teaduse teema (*Open Access*). Praktiline nipp teadlastele avatud teaduse eeliste tutvustamiseks: ava oma teadusandmed, et AI saaks neid kasutada ja seeläbi uut, teadusandmetel põhinevat teavet genereerida. Tudengitele tuleb aga üha rohkem õpetada, mis on viitamine, mis plagiaat ning püüda selgitada autoriõigusi ja õpetada kriitilise mõtlemise oskust: mis on valeinfo, desinfo ning valed uudised. Raamatukoguhoidjad näevad, et kipub kaduma analüüsioskus, väheneb loominguilisus. Muutuva keskkonnaga kaasas käimiseks tuleb raamatukogudel ise AI-ga sõbraks saada, seda tundma õppida, end ise harida. Sest siin on raamatukogul võimalus pakkuda uut koolitusprogrammi: tutvustada tehisintellekti, selle võimalusi ja ohte nii teadustöö tegijatele kui ka teistele informatsiooni kasutajatele. Kokkuvõtteks jäi kõlama, et haamrit saab kasutada nii ehitamiseks kui ka lammutamiseks – ole tark ja oska AI-d enda kasuks tööle panna!

Üha enam proovitakse hinnata raamatukogude üldisemat ühiskondlikku mõju, näitamaks otsustajatele raamatukogude pakutavaid väärtusi. Raamatukogud koguvad statistilisi näitajaid oma tegevuse kohta, kuid ainuüksi neist ei piisa mõjuhinnangute koostamiseks. Tõdeti, et oma mõju hindamise oskusteavet on raamatukogudes üsna vähe ja seepärast oleks vaja raamatukogunduse ja infoteaduse erialaharidusse liita mõjuhindamise õpe. Kvantitatiivsed andmed üksi ei näita mõju, ainult nende alusel ei saa anda igakülgset hinnangut. Üks esinejatest tõi isikliku näite, kuidas raamatukogu mõju on väga pikaajaliselt mõõdetav ja tulemus võib näha olla aastakümnete pärast. Nimelt jõudis tema raamatukokku tänu oma õele, kes oli sattunud toreda raamatukoguhoidjaga vestlema ja seetõttu pidas raamatukogu kohaks, kuhu on vaja minna ja ka oma noorem õde kaasa võtta. Raamatukogu tegevuse mõju avaldub väga laias spektris: näiteks toodud perekond sai toreda elamuse, see tekitas uudishimu ja õppimistahet ning nüüd esines asjaosaline maailma suurimal raamatukoguvaldkonna kongressil teistele. Raamatukogu on kui varjupaik, kus inimese majanduslik olukord ei määra tema positsiooni, raamatukogus on kõik võrdsed võrdsete seas. Siin elavad loovus ja inspiratsioon. See on usaldusväärne paik: raamatukoguhoidja inimlik mõõde lisab siin emotsionaalset tuge. Toronto rahvaraamatukogud on koostöös Taani uuringufirmaga Seismonaut koostamas raamatukogu mõju-uuringut, millega hinnatakse mõjukompassi meetodit kasutades raamatukogu viit sammast: kogud, sündmused, ruum, töötajate pakutav juhendamine ja abi ning tehnoloogilised lahendused. Hindamisskaalale paigutatud viie samba abil hinnatakse raamatukogu emotsionaalset, loominguulist, intellektuaalset ja sotsiaalset mõju. Koostöö sai alguse Taani raamatukogude mõjuhinnangust, mida saab lugeda siit: https://www.roskildebib.dk/sites/roskilde.ddbcms.dk/files/files/news/roskildebib_folkebibliotekets_betydning_for_borgerne_i_danmark_eng_final_0.pdf.

Ülikooliraamatukogude mõju tuleb eelkõige näidata tudengite ja teadlaste edulugude kaudu. Rõhutada ja esile tuua tuleb väärtusi, mida raamatukogu edendab õppetöö toetamisel, õppejõududele ja teadlastele tugiteenuste pakumisel, institutsionaalse väärtuse tõstmisel ning seeläbi ühiskonda panustamisel. Rahastamisel tuleb rõhutada investeringut tulevasse kodanikesse, mitte raamatukoguteenuste kinnimaksimist. Mõjusõnakasutus ja lugude jutustamise oskus viib sihile.

Ülikooliraamatukogude mõju tuleb eelkõige näidata tudengite ja teadlaste edulugude kaudu. Rõhutada ja esile tuua tuleb väärtusi, mida raamatukogu edendab õppetöö toetamisel, õppejõududele ja teadlastele tugiteenuste pakumisel, institutsionaalse väärtuse tõstmisel ning seeläbi ühiskonda panustamisel. Rahastamisel tuleb rõhutada investeringut tulevasse kodanikesse, mitte raamatukoguteenuste kinnimaksimist. Mõjusõnakasutus ja lugude jutustamise oskus viib sihile.

Tõstaksin esile ka sessiooni *Foundational knowledge areas: unpacking LIS competencies, kus IFLA hariduse ja koolituse sektsiooni vedamisel arutati dokumenti IFLA Guidelines for professional LIS education programmes* (2022; <https://repository.ifla.org/handle/123456789/1987>). Raamatukogunduse valdkond on sedavõrd laienenud, et on vaja konkreetsemalt kokku võtta, mida meie erialainimestele peaks (üli)koolides õpetatama. Kokku on lepitud kaheksa põhiteadmiste valdkonda: informatsioon ja ühiskond, raamatukoguhoidja eriala põhialused, IKT, uurimine ja innovatsioon, infohaldus, juhtimine infospetsialistidele, infovajadus ja lugejateenindus ning kirjaoskused ja õppimine. Parema ülevaate valdkondadest saab viidatud dokumendi lk-lt 6, kus on visualiseeritud raamatukoguhoidja teadmised, nende seotus ühiskonnaga ja omavahel. Sektsioon on täpsustamas juhendeid, püüdes prioriseerida teadmisi ning kirjeldada nende minimaalset taset. Sessiooni lõpus tõdeti, et professionaalset suhtumist ja võimekust on keeruline õpetada, kuid need on iga raamatukoguhoidja põhi-

omadused, millele saavad toetuda erialateadmised.

Lisaks kongressi sessioonidele toimus ka mitmeid teisi üritusi. Näiteks toimus Rotterdami keskjaama esisel väljakul *flashmob*, kus raamatukoguhoidjad üle maailma lugesid ette oma riigi autori lasteraamatust. Kuulutati välja aasta rahvaraamatukogu ja aasta roheline raamatukogu. Tuleval aastal alustatakse IFLA järgmise perioodi strateegia kujundamist ja koostamist, kongressil kutsuti raamatukoguhoidjaid kaasa mõtlema ja oma ideid pakkuma.

Näitus-messil sai tutvuda raamatukogutoodete ja -teenustega, postisessioonil oli kohal mitusada esinejat üle maailma.

Toimus ka IFLA liikmete üldkoosolek ning ametisse asus uus juhatuse President on **Vicki McDonald** Austraaliast ja järgmine president (*president-elect*) **Leslie Weir** Kanadast. Uue presidendi teema on *Stronger together*.

Osalesin ERÜ esindajana IFLA raamatukoguühingute kohtumisel, kus said kokku ühingute esindajad üle maailma ning arutati muresid, jagati edulugusid ja positiivseid emotsioone.

ERÜ juhatuse liikmetest osalesid kongressil veel **Katre Riisalu, Kristina Pai, Krista Visas ja Kristi Veeber** (esines postisessioonil). Osaliselt on sessioonid osalustasu maksnutele ka järelvaadatavad. Seega: kui kellelgi on konkreetsemalt huvi mõne teema vastu, siis võiks meiega ühendust võtta; ilmselt saame infot vahendada. Osasid sessioone on võimalik järele vaadata IFLA YouTube'i kanalilt.

Minu osalemine sai teoks tänu Kultuuriministeeriumi partnerorganisatsiooni tegevustoetusele ja Tallinna Tehnikaülikooli raamatukogu rahalisele toetusele. Aitäh!

Mis jäi tänavuselt IFLA kongressilt kõige olulisemana meelde?

Muljeid jagavad Rotterdamis käinud kolleegid Tiiu Tarkpea, Katre Riisalu, Krista Visas, Kristi Veeber, Kristel Veimann, Liina Luhats-Ulman, Karmen Linask, Elena Sipria-Mironov, Mai Põldaas ja Kristina Pai.

Tartu Ülikooli raamatukogu teadusandmete peaspetsialist **Tiiu Tarkpea**:

Tunnetasin, et pärast nelja-aastast pausi on IFLA kui organisatsioon ja selle aastakongress (IFLA WLIC) väga palju muutunud. IFLA akadeemiliste ja teadusraamatukogude sektsiooni (IFLA ARL) alalise komitee liikmena näen, et sisuline töö on jaotunud kogu aasta peale ja

aastakongress on selleks, et tuua kokku inimesed, teha võrgustikukoostööd ja mõista, mis on kogu maailma raamatukogunduse põhiteemad. Teadusraamatukogudes viimasel kümnendil fookuses olnud avatud teadus on saanud paljudes maades tavapäraseks praktikaks. Sellegipoolest korraldas meie sektsioon eelkonverentsi *Inclusiveness through Openness*, sest kaugeltki kõik ei saa veel nautida avatud teaduse hüvesid. Eel-

IFLA akadeemiliste ja teadusraamatukogude sektsiooni eelkonverents toimus Rotterdami Erasmuse Ülikoolis. Erasmuse kujusid võis seal näha õige mitmes võtmes. Fotod: Mihkel Volt

Erasmuse Ülikooli raamatukogu asub vesiroosidest tulvil tiikide vahel. Foto: Mihkel Volt

konverentsi suur pluss oli kohtumine ja kogemuste vahetamine selles valdkonnas pädevate inimestega ning Erasmuse Ülikooli raamatukogu külustus. Konverentsi ettekandeid on võimalik näha-kuulda YouTube'is (vt <https://www.youtube.com/channel/UCACqtXCwib->

Haagis asuv rahvusraamatukogu: tähistage 225. sünnipäeva koos meiega! Foto: Mihkel Volt

JlexS9APXZGwg), ettekannete slaidid on kättesaadavad satelliitkonverentsi kodulehel (vt <https://www.eur.nl/en/library/ifla/inclusiveness-through-openness/programme>).

Aastakongressil oli selgelt kaks peamist teemat: ÜRO kestliku arengu eesmärgid ning tehisintellekt ja vestlusrobotid. Ettekanded käsitlesid raamatukogude rolli uues olukorras, näiteks mõistmist, mis vahe on Boole'i operaatorite abil tehtud otsingul ja vestlusroboti väljastatud tulemusel. Leiti, et raamatukogu ülesanne võiks olla *prompt engineering*, see tähendab viipade, küsimuste või käskude kavandamise õpetamine, sest AI-mudeliga suhtlemisel aitavad õigesti vormindatud viibad saada adekvaatsemaid vastuseid; info kriitiline hindamine muidugi selle kõrval.

Eriti huvitav oli istung, kus arutleti, kuidas hinnata raamatukogude väärtust ja mõju. Lihtne on koguda statistilisi andmeid, kuid need ei räägi midagi sellest, mida raamatukogu külustus lugejale andis. Kas ta luges siin ajalehti, vaatas näitusi, kohtus sõpradega? Milline oli raamatukogus käimise mõju konkreetse inimese heaolule või kas ta õppis midagi? Kas ta tundis end siin turvaliselt ja teistega võrdsena? Ülikoolide raamatukogudel on üks ühine probleem: kuidas näidata oma väärtust ülikoolile, kelle eelarves on alati raamatukogule liiga vähe raha. Üliõpilased on raamatukogu kui õpikeskkonnaga rahul, paraku nemad ei otsusta rahastamise üle. Need, kes otsustavad, ei käi aga raamatukogus.

Kui me suudaksime paremini näidata raamatukogu sotsiaalset, intellektuaalset ja emotsionaalset mõju, siis võiks öelda, et me ei küsi rahastust vaid raamatukogule, me palume investeerida inimeste heaolusse!

RaRa humanitaaria ja kunstide raamatukogu juhataja ning ERÜ juhatuse aseesimees

Katre Riisalu:

Ettekannete osa on IFLA-I alati vaimu virgutavalt tihe. Sel korral kuulasin nelja päeva jooksul 75 esitlust, lisaks kakssada postrit. Kui käsitletud teemadele tagasi mõelda, siis minu jaoks jäid kõlama kaks. Pea veerand ettekanetest käsitlesid tehisintellekti. Peamiselt arutleti selle üle, kuidas kasutada AI võimalusi raamatukogus ning millised on kaasnevad ohud. Midagi enneolematut välja ei pakutud. Teise teemade plokki moodustasid jätkusuutlikkus ja roheline mõtteviis. Imekspandav, kuidas sõltumata ettekande teemast tekitati seoseid ÜRO säästva arengu eesmärkidega. Muljet avaldasid Hollandi raamatukogud, külustasin nädala jooksul neist kuut. Tõeliselt mõjuv oli Groningeni kesklinnas asuv keskus Forum, mis ühendab endas näitused, neli kino, koostööruumid, raamatukogu, erinevad söögikohad, SmartLab-i ning panoraamvaatega terrassi. Imeline kohtumispaik, kus

homsed võimalused on ühendatud kaasajaga, et uudistada maailma avatud meeltega. Ka IFLA ise on sotsiaalne kohtumispaik, kus kord aastas kokku saada kolleegidega maailma erinevaist paigust.

Pärnu Keskraamatukogu direktor ja ERÜ juhatase aseesimees **Krista Visas**:

Rotterdami IFLA-l räägiti palju AI-st, selle ohtudest ja võimalustest. Kõlama jäi mõte, et tehisintellekti ei tohi karta, vaid teda tuleb tundma õppida ja oma kasuks tööle panna. Teine suur teema oli raamatukogud ja SDG [ÜRO kestliku arengu eesmärgid – *toim*]. Nagu varem on öeldud – raamatukogud on jätkusuutlikkuse lipulaevad ning enesele märkamata me tegelikult oma igapäevast töös järgimegi neid eesmärgi ning anname nende elluviimisesse oma panuse. Muidugi ei saa mainimata jätta ka Hollandi võrratuid raamatukogusid, mida külastasime: Rotterdami pearaamatukogu ja konverentsikeskuse läheduses olnud haruraamatukogu; Delfti Dok; Gronigeni Forum; Leeuwardeni raamatukogu, mis asus keskaegse vangla ruumides ning Bolswardi raamatukogu, mis asus raekoja ruumides. Meeldis hollandlaste kontseptsioon, et raamatukogu asub ühes majas muuseumi, kunstikeskuse, arhiivi jm kultuuriasutustega, mis omavahel koostööd teevad.

Värvikas oli ka diskussioon 2024. aasta IFLA kongressi toimumiskoha üle: tänaseks on selgunud, et kongress Dubais jääb ära.

Last but not least: oli võimalik näha päris printsessi – kongressi tervitussõnad lausus Madalmaade printsess Laurentien.

Tallinna Keskraamatukogu arendusjuht ja ERÜ juhatase liige **Kristi Veeber**:

Kõige enam andis mõtteainet sessioon, kus räägiti raamatukogude väärtuspakkumisest ja ühiskondlikust mõjust. Mõju hindamise oskusteavet on raamatukogudes vähe, kuid me vajame seda väga, et selgitada otsustajatele argumenteeritult raamatukogude vajalikkust. Mõju analüüsiks ei piisa ainult kvantitatiivsetest andmetest, nende kõrvale on vaja ka kvalitatiivseid meetodeid. Alahinnata ei saa lugude tähtsust. Oma igapäevases töös me sageli ei mõtle sellele, et lugejat teenindades loome talle mälestuse, mille mõju võib kesta läbi mitmete põlvkondade – positiivne kogemus võib luua harjumuse raamatukogu külastada, mis aitab kaasa inimese paremale toimetulekule ning antakse edasi ka lastele ja lastelastele.

Olulise teemana jäi minu jaoks kõlama ka see, et raamatukogud ei saa jääda kiiresti areneva tehisintellekti osas kõrvaltvaatajaks. Peame õppima inimesi AI kasutamisel juhendama ning vähendama oskuste ja/või vahendite puudumise tõttu tekkivat ebavõrdsust.

IFLA WLIC 2023
Rotterdam - 21/25 August 2023

In 2023 the IFLA 88th World Library and Information Congress will be held in Rotterdam from 21 to 25 August. The goal of the IFLA Global Vision will be the central theme during this congress. With the motto *Let's work together, let's library*, we explore how libraries can contribute to an inclusive society, one in which everyone has the opportunity to participate.

Examiner
The conference is linked to the spirit of Rotterdam's most famous thinker: Desiderius Erasmus. A world-renowned humanist, whose books changed the world. His ideas contributed to the development of the universal values of humanism and the Enlightenment. Many of Erasmus' ideas are relevant to how libraries interact with the community and how IFLA connects libraries internationally. Exemplary of this is his statement: "Without language and therefore, states cannot flourish. Life cannot be civilized, man cannot be human."

Discover Rotterdam and the Netherlands
Rotterdam is centrally located and is equipped with excellent public transport. This makes it very easy to explore the many inspiring libraries and cultural institutions in Rotterdam and across the Netherlands. The new library Convention Center is the perfect central venue for this congress. It has all the desired facilities for an extensive and diverse programme. It is easy to reach by metro, and even if the nearest bus stop is at the Rotterdam Library, on the Zandgraven, it is within walking distance. The location is particularly well suited to serve IFLA's goal of facilitating visits to other innovative libraries elsewhere in the Netherlands.

Let's work together... in Rotterdam
Rotterdam is known as a city of hard workers. They are known more for their deeds than for their words. This mentality served the city well during its reconstruction following the Second World War. The contemporary character of the city has been

shaped by this history and connects Rotterdam with cities around the world that also have dealt with the aftermath of wars. With a modern, responsible and unique skyline, present day Rotterdam has a diverse population with 178 nationalities and hundreds of thousands of individual stories. To promote a truly inclusive society, involving every citizen, the possibility to participate is essential. *Let's work together* is therefore a particularly fitting motto, not only for IFLA's ambitions for development, access, and innovation, but for Rotterdam's non-commercial, hardworking mentality as well.

We invite everyone to come, share and work together during what is shaping up to be an exceptional conference!

Register and get a free IFLA WLIC 2023 pocket bag
Registration will open at the beginning of October 2023. The first 500 people who register can receive a gift code for a pocket bag. To receive the gift code please send proof of your registration to library@rotterdam.nl

Booked seats of interest
You can collect your pocket bag during IFLA WLIC 2023 at the conference venue in Rotterdam.

More information?
<https://www.ifla.org>

Enne kongressi avamist võis saada flaieri.

Esineb IFLA 2023 võõrustaja: Rotterdami Linnaraamatukogu direktor dr Theo Kemperman kongressi avamisel. Fotod: Mihkel Volt

Kristel Veimann (vasakul) ja Liina Luhats-Ulman tutvustasid maailmale Minu Raamatukogu (MIRKO-t).
Foto: Mihkel Volt

RaRa teenuste juht Kristel Veimann:

Selle aasta IFLA kongressi põhiteemaks oli koostöö, raamatukogude rolli laiendamine, kasutajate kaasamine ning uute tehnoloogiate mõju meie igapäevatoodele ja -tegemistele. Olulisel kohal on loomulikult võrgustike kujundamine ja koostöö rahvusraamatukogude vahel. Hea võimalus oli rahvusraamatukogude sektsiooni aruteludes kõneleda rahvusraamatukogude kui riikide kultuuripärandi kogujate ja hoidjate tänastest väljakutsetest. Kõige mõjusamaks ja ilmselt ka kuulajate-rohkemaks osutusid mitmed esitlused, kus räägiti tehisintellekti mõjust, eetilistest probleemidest ja loomulikult ka võimalustest ning vajadusest käia arenguga kaasas, olla julged harjumuspäraste tööprotsesside muutmisel. Rahvusraamatukogude sektsiooni korraldatud sessioonil toodi häid näiteid raamatukogudest, kus uusi lahendusi juba ka kasutatakse või siis testitakse. Tehisintellekti, suurte andmehulkade ja keelecorpuste olulisus just adekvaatsete vastuste kujundamisel, nendel põhinevate uute teenuste juurutamine on ilmselgelt raamatukogude lähiaastate tehnoloogilised väljakutsed. Lisaks oli hea tõdeda, et raamatukogud üle maailma asetavad keskmise kasutaja, tehes seda kaasava disaini meetodikaid rakendades. Me saame relevantse teenuse siis, kui me kujundame seda koos kasutajatega, neid kuulates ja nende vajadusi ning ootusi arvestades. Ja lõpetuseks mõte vaegnägijatele suunatud teenuste esitluselt: raamatukogud on avatud kõigile ja me ei sildista oma kasutajaid... See tähendab, et pimedate raamatukogu ei peaks sellise nimega eksisteerima – on teenused, mis vastavad kõigi kasutajate ootustele.

RaRa kommunikatsiooni- ja turundusjuht Liina Luhats-Ulman:

Minu jaoks oli tänavune IFLA ühtlasi elu esimene raamatukogude kongress. Olen varem külastanud küll mitmeid raamatumesse, nii Londonis kui Frankfurdis, aga IFLA oli neist mõistagi väga erinev ja minu jaoks ka erilisem.

Nimelt oli mul au tutvustada sealse plakativõistluse raames ühte RaRa teenustest – äsja aastaseks saanud Minu Raamatukogu (MIRKO-t). Olime selleks puhuks valmis treinud teenust tutvustava plakatikujulise täringumängu. Veetes kaks *plakatipäeva* IFLA-le kokku tulnud raamatukogulastega mängides, sain ma tohtul hulgal uusi ideid ja vahvaid uusi kontakte raamatukogudest üle maailma.

Rõõm on tõdeda, et maailma erinevate raamatukogude inspireerivad, inimkesksed ja kasulikud teenused, mida nad oma plakatitel ja jutu käigus tutvustasid, tsemendeerisid minu usku nii inimkonda kui ka raamatukogudesse. Olenemata kultuuriruumist on raamatukogud tõeliseks inkubaatoriks innovatsioonile, empaatialle ja inimlikumale tulevikule. Olen õnnega koos, et sellest kõigest osa saan.

RaRa sotsiaalia ja parlamendiraamatukogu juhataja Karmen Linask:

Konverentsi läbiv märksõna minu jaoks oli tehisintellekt ja selle kasutamine raamatukogus: kuidas selle abil muuta sisemisi protsesse tõhusamaks, kuidas luua paremat kasutajakogemust, tuua kogusid lugejale lähemale, pakkuda kogudel põhinevaid haridustegevusi.

Raamatukogu on muutumas aina tugevamaks kogukonnakeskuseks ja tehisintellekti tulekuga tekib vajadus uute oskuste järele. Infokirjaoskuse kõrval on sama olulise tähtsusega meediakirjaoskus, digipädevuse arendamine ja teadmised tehisintellektist. Raamatukoguhoidja roll on muutumas veelgi laiemaks: tuleb olla faktipõhise info leidja, abiline desinfo tuvastamisel, digikirjaoskuse arendaja, andmespetsialist, innovatsiooni toetaja, lugude jutustaja, meelerahu ekspert, kirjandus- ja kunstispetsialist, tehisintellekti ja erinevate tehnoloogiate kasutamise õpetaja jm.

Tehisintellekti puhul on oluline õiguslike küsimuste lahendamine: kas tehisintellekti treenimine riivab autoriõigusi, kas tehisintellekti tulem võib rikkuda autoriõigusi, kas tehisintellekti loodut saab autoriõigustega kaitsta? Seadused on riigiti erinevad, kuid siiani on kohtupraktikal põhinev üldine seisukoht olnud teksti- ja andmekaevet toetav.

Tartu Ülikooli raamatukogu projektijuht **Elena Sipria-Mironov:**

Osalesin IFLA kongressil esimest korda, selle üle on mul siiralt hea meel. Nii palju raamatukoguhoidjaid, kellel on soovi ja jõudu panustada ühiskonda, kogukonda, keskkonda, pole ma ühelgi erialasel üritusel kunagi varem näinud. IFLA-l osalemine sai minu jaoks võimalikuks tänu projektile EODOPEN, mida tutvustasin postril kongressi näitusealal koos teiste projektis osalevate kolleegidega Rootsist, Austriast ja Sloveeniast. Eelkõige oli see kogemus minu jaoks oluline ja meeldejääv. Osalesin ka erinevatel sessioonidel, kus sain osa headest mõtetest ja praktilistest kogemustest maailma eri nurkadest. Ootamatult huvitavaks osutus sessioon *Toxic Librarianship and Leadership? Strategies and Methods in Addressing Difficult Workplace Environments (Mürgine raamatukogundus ja juhtimine? Strateegiad ja meetodid keeruliste töökeskkondadega toimetulekuks)*, kus oli võimalik mitte ainult saada infot viimaste uuringute tulemustest ja meetoditest võimalike keeruliste olukordade lahendamiseks, vaid ka arutada päriselu juhtumeid ümarlauas. Üldiselt aga oli kongressi läbivaks teemaks tehisintellekt, mis annab lootust suurendada raamatukogude tõhusust ja efektiivsust mitmes valdkonnas ning parandada lugejate kogemusi. Tehisintellekti tulek on kahtlemata oluline jätkamaks raamatukogude arenguteed, kuid minu arvates võinuks olla rohkem ka avatud tead(m)ust käsitlevaid teemasid, sest need pole vahepeal vähemtähtsaks muutunud.

EODOPEN oli kohal.

Vasakult: Elena Sipria-Mironov (TÜR), Alenka Kavčič-Čolić (Sloveenia rahvus- ja ülikooliraamatukogu), Kate Parson (Rootsi RR), Barbara Laner (Innsbrucki ülikool, Tirooli ülikooli- ja piirkondlik raamatukogu). Allikas: erakogu

Tartu Oskar Lutsu nimelise Linnaraamatukogu arendusjuht **Mai Põldaas:**

Mulle meeldivad IFLA kongressid, sest on vahva kohata kolleege üle maailma ja jagada vaimustust kõigest sellest, mis on raamatukogud. Kõige suurem elamus oli mu jaoks seekord IFLA peassamblee (General Assembly) aastakoosolek: see on analoogiline meie ERÜ aastakoosolekule. Põletav teema oli järgmise kongressi korraldamine Dubais, kus ei ole sõnavabadust ja mis tähendab piiranguid, milliseid teemasid võib käsitleda ja milliseid mitte. Kuigi IFLA liikmeskonnas oli koha valikule seejärel suur vastuseis, siis juhatus soovis kongressi ikkagi Dubais korraldada. Enne IFLA selle aasta kongressi korraldati küsitlus, kust ilmnes selge vastuseis; juhatus aga ignoreeris seda. Aastakoosolekul hääletati toimumiskoha vastu, kuid juhatus jällegi ignoreeris tulemust. Kusjuures hääletuse tulemused olid sellised: Dubais korraldamise vastu anti 902 häält, seal korraldamise poolt 276 häält, erapooletuid oli 71. Kuid nüüd, oktoobri algul, sai ikkagi selgeks, et järgmise aasta kongress ei toimu Dubais: kohalikud loobusid vastu-seisu pärast ise oma kandidatuurist. Seda protsessi on olnud huvitav ja õpetlik jälgida. Kongressi sisu osas jälgisin kõige enam tehisintellekti kasutamise ja roheline raamatukogu teemasid. Kasulikud olid ka kohalike raamatukogude külastused Hollandis.

Tartu Oskar Lutsu nimelise Linnaraamatukogu direktor ja ERÜ juhatuse liige **Kristina Pai:**

Suure üleilmse konverentsi suurim kasu on alati kohtumised kolleegidega, vestlustest saadud uued mõtted ja kontaktid. Suhtlesin nii kolleegidega Euroopast, Austriast, Ameerikast kui ka Aasia riikidest. Suurim erinevus muljetes võrreldes aastatetaguste konverentsidega on kindlasti meie endi enesekindlam olek ja heameel selle üle, et mitmed arendused, millest räägitakse, ei ole meile enam tundmatud. Sageli võime tõdeda, et oleme nii mõnelgi puhul juba kaugemale jõudnud kui ettekande pidaja. Muidugi mitte alati. Mõne teema puhul ei ole aga ettekandja päritolumaa tehniline tase üldse oluline – meenub näiteks üks härra, kes jutustas põlevil silmil lastetööst. Rõõmu teevadki kolleegide säravate silmadega räägitud lood, meie ühine eesmärk on tuua inimesed lugude, lugemise ja loomingu juurde.

Sel aastal kõlas läbi mitme sessiooni tehisintellekti temaatika – kuidas seda oma töös ära kasutada, millised on ohud jne. Jättkuvalt on päevakajaline kõik autoriõigusega seonduv, sh tehisintellektiga kaasnevad õigused. Olulised märksõnad olid ka kogukondade kaasamine, kodanikuteadus, vabatahtlikud ja lugemise propageerimine. Nagu alati, valiti ka parimaid – nii raamatukogude kui ühistöösse panustanud teenekate kolleegide seast.

**Mai Põldaas ja Kristina Pai:
haruraamatukogu inspireeris. Foto: Mihkel Volt**

Mis üllatas? Näiteks see, et Saksamaal on juba mitu aastat kasutusel automaatne märksõnastamine. Oleme seda ka siinmail põgusalt katsetanud, kuid töövoo osaks ei saa see meil ilmselt nii pea. Kas põhjuseks võib olla see, et meie keeles on liiga vähe digitud tekste, millega arvutid piisavalt targaks õpetada, või on tegemist meie endi tehnilise suutmatusega?

Mis kurvastas? See, et IFLA juhtkond jättis arvestamata üldsuse seisukoha ja kuulutas järgmise konverentsi toimumiskohaks ikkagi Dubai, kus inimõigustega lood kehval järjel. Tagajärjeks oli paljude liikmete pettumus ja Rootsi IFLA-st väljaastumine. Tõsi, nüüdseks on selge – kas tänu IFLA uuele presidendile Vicki McDonaldile? –, et IFLA Dubais ei toimu ja otsitakse uut kohta.

Mis rõõmustas? Üleüldine õhkkond, kodune tunne, et oled omade seas, kes jagavad samu väärtusi. Rõõmustas ka viimasel päeval toimunud ekskursioon, kus nägime inspireerivaid ja väga eriomelisi raamatukogusid. Bolswardi raamatukogu paikneb ajaloolises majas – 1614. a ehitatud raekojas. Kohalike jaoks on hoone oluline ka seetõttu, et paljud neist on seal omal ajal paari pandud. Pärast renoveerimist nimetati hoone kultuuri- ja ajalookeskuseks Aeg, lisaks raamatukogule toodi uude keskkonda ka kohalik muuseum ja arhiiv.

Forum Groningen on kultuurikeskus, mis on avatud 365 päeva aastas varahommikust hilisõhtuni. Ka nii on võimalik! Lisaks raamatukogule on seal ka näituse- ja kino ja katusekino, restoran, turismiinfo, poed ja terrass. Forum on suurepärane näide kohast, kus kultuur on *keskpõrandale kokku* toodud ja mille rahvas on omaks võtnud – küllastajaid jagub alati. Tartu kultuurikeskuse rajamisel on Forumi näol kindlasti tegemist olulise majakaga, selle direktor oli muide ekspordidina kaasatud ka meie keskuse projektivooru. Leeuwardeni raamatukogu on üks omanäolisemaid, mida näinud olen, sest see on rajatud endisesse vanglasse – see on põneva arhitektuurse lahendusega hoone, mida peab ise nägema. Alles on jäänud sünge ajaloo hõngus, kuid raamatukoguna ei mõju hoone rõhuvalt, vaid on kaas- aegne mõnus keskkond.

Konverentsi teema oli *Let's library!*. Kriisiaegadel tundub see mõte eriti asjakohane.

Mehr Licht! Rohkem raamatukogu!

**Rotterdamis
kesklinnast võib
leida ka sellise
raamatukogu.
Foto: Mihkel Volt**

Kas tehistaip päästab maailma?

Marleen Soosaar, RaRa haridustehnoloog

7.–8. septembril Pärnus toimunud Eesti mäluasutuste suveseminaril 2023 räägiti lähemalt uutest digilahendustest, tehisintellektist ja selle rollist tulevikus ning teemaga seotud küberturvalisusest. Juttu tuli ka haridustegevustest muuseumides, arhiivides ja raamatukogudes. Osalejad said kaasa teadmise, et uus tehnoloogia toob alati lisatööd ning nõuab targa tellija ja kasutaja rollis olemist.

Kokkuleppeliselt mõistetakse tehisintellekti all tehnilist süsteemi, mis suudab keskkonda tajuda, sealt kogutud andmeid töödelda ja eesmärgi saavutamiseks antud ülesandeid lahendada. Tehisaru suudab mõelda, õppida, planeerida ja olla loov. Rangelt võttes ei ole see, mida me praegu tehisintellektiks nimetame, tegelikult intelligentne, vähemalt veel mitte sel viisil nagu inimene. Kuna aga tegemist on kiiresti areneva valdkonnaga, siis kuidas hakkab tehistaip meie igapäeva- ja tööelu mõjutama ning muutma?

MindTitani tegevjuhi Kristjan Jansoni avaettekanne keskendus just sellele küsimusele, andes suuna ja pakkudes mõtteainet mõlemaks päevaks. Üllatusena ei tule tõdemus, et AI roll tööturul kasvab ning targa kasutamise korral õnnestub meil sellest üha rohkem kasu lõigata. Samas tuleb arvestada uue tehnoloogiaga kaasnevate piirangute ja eripäradega. Ei tasu loota või karta, et tehistaip niipea inimesi asendama hakkab. Tehisintellekt võib asutustele olla suureks abiks, ent tarkvara arendamisega võib kaasneda ebamõistlik kulu. Inimesega võrdse intelligentsuseni tehistaip (veel?) ei küüni

ning praegu saab seda rakendada standardse ja rutiinse töö puhul, kus ebaselgust protsessides endas ja andmetes on võimalikult vähe. AI analüüsitavaid andmeid võib olla palju, aga kokkuvõttes siiski piiritletud hulk. Lisaks tasub teada, et AI rakendamine on õigustatud olukordades, kus tehistaibu kontakt füüsilise maailmaga on väga lihtsakoeline või pea puudub. Isesõitvaid autosid ei kohta tänavatel eeskätt seetõttu, et keerukaid ja rohkeid interaktsioone füüsilise maailmaga on AI-le õpetada ajamahukas ja kallis. Tehisaru võib meie elu lihtsamaks muuta ja ehk ka mõned tööülesanded enda kanda võtta, aga enne seda on vaja kaasata selle arendamisse ja parendamisse hulk inimesi. Arendustöö eeldab just tehistaibule spetsialiseerunud tarkvara arendajaid, kes töötavad tihedas koostöös andmeteadlastega. Silmas tuleb pidada ka seda, et tarkvara vaates võib küll saada süsteemi töövalmis üsna lühikese ajaga, aga selle parendamine nõuab tööd pika aja jooksul. Tõenäosus arendada AI esimese korraga täiesti sobivaks on väike ning organisatsioon ise koos kaasatud partneritega peab olema valmis pikaajaliselt panustama. Vaid sel juhul on tööriistast tõesti kasu.

Hea digitaalse tööriista loomiseks kuluvast töömahust oli juttu ka käesoleval aastal tuule tiibadesse saanud RaRa arenduste DigiLab ja MIRKO puhul. Urmas Sinisalu tõi kõneka näitena võrdluseks MIRKO iOS- ja Android-rakenduste arendamiseks ning uuendamiseks kuluva töömahu. Teemat puudutas järgmisel päeval ka Sander Jürisson, rääkides uutest ärimudelitest Eesti Meremuuseumi näitel: ta rõhutas vajadust mõelda hoolikalt läbi oma eesmärgid ja lahendust vajavad probleemid ning analüüsida uute ettevõtmiste tasuvust. Sama soovitas ka Mirjam Rääbis, kes tutvustas muuseumide kiirendit.

Tulles hetkeks tagasi tehistaibu juurde, siis mida tulevik meile ses vallas võib tuua? Kristjan Jansons ennustas, et generatiivne AI (nt ChatGPT, Midjourney jm) muutub üha paremaks ning areneb kiiresti. Kuna seda tüüpi tehistaip on niivõrd laialt kasutusel, mõjutab see pea igaüht, kes internetti kasutab. Sellest lähtuvalt võib arvata, et peagi peame arvestama tehnoloogiat reguleerivate seadustega. Tööelus saame näha olukordi, kus anname tehisarule ülesandeid, mida pole

Suveseminaril räägiti uutest digilahendustest, tehisintellektist ning küberturvalisusest.
Foto: Eva-Maria Artus

seni olnud võimalik lahendada pelgalt inime tööjõuga. Uudiseid jagub ka haridustöötajatele: koostöös Haridus- ja Teadusministeeriumiga on Mind-Titanil arendamisel haridussüsteemi kratt, mis toetab individuaalsete õpiteede loomist, soovitades õpilasele sobivaid õppematerjale ning -meetodeid.

Haridusteemadest huvitatutel tasub silma peal hoida ka Rahvusarhiivi Eesti filmipärandit tutvustaval platvormil Arkaader, mis pakub juba praegu palju äratundmisrõõmu ning mugavat kasutajakogemust. Uuendusena on tulemas ka õpetajatele suunatud platvorm, mis võimaldab koguda kokku sobiva videomaterjali ning jagada seda ka õpilastele koos interaktiivsete ülesannetega.

Raamatukogusid ja muuseumi ühendaval haridustöö paneeldiskussioonil 8. septembril rääkisid kaasa tegevõpetajad. Fookuses oli haridustehnoloogia kasutamine mäluasutustes ning sihtgrupi valmisolek seda kasutada. Kõlama jäi õpetajate soo-

vitus kasutada nooremate sihtgruppide puhul vähem tehnoloogilisi lahendusi ja rohkem mäluasutuste kogudes leiduvaid *päris* aardeid. Kooliõpilaste puhul tuleks igal asutusel leida endale sobiv tasakaal, lähtuvalt sihtgrupi ja oma kogude eripäradest. Vahepeel suhtlus ja vastastikune õppimine oma kogude noortele külastajatele tutvustamisel on hindamatu väärtusega ning toob hiljem tagasi soojade lapsepõlvemälestustega täiskasvanud külastajad oma lastega.

Suveseminaril mõlemal päeval oli omajagu juttu turvalisusest – seda nii asutuste ohuplaanide, kriisideks valmisoleku kui ka küberturvalisuse vaatest. Viimase osas on oluline olla kursis digitaalsete tööriistade arenguga ning mõista raamatukogude rolli ja olulisust küberturbega seotud teabe levitamisel. Laiemalt pandi aruteludel südamele, et kriisideks valmistumisel on oluline roll riigil, aga ka asutustel: meil kõigil lasub kohustus hoolitseda oma turvalisuse eest, kusjuures ei tohiks unustada

koostööd. Näiteks on käimasolev muuseumide ühishoidlate loomise protsess toonud kaasa vaidluseid turvalisuse ja tõhususe teemal. Hea oleks neid vaidlusi ja arutelusid kõigi osapoolte vahel aktiivselt pidada ja leida kokkulepped-lahendused probleemidele enne, kui end kriisis leiame.

Küberturvalisusega seotud teemadest andis ülevaate Riigi Infosüsteemi Ameti järelevalveosakonna juht Ilmar Toom, kes tutvustas nii küberturvalisuse seadust kui ka Eesti infoturbestandardit. Üsna spetsiifilise ja nüansirohke valdkonnaga puutuvad mäluasutused üha rohkem kokku, näiteks tarkvaraarenduste kaudu. Aga mitte ainult: raamatukogud on olulised sõlmpunktid usaldusväärse info ja kohaliku kogukonna vahel, olles samas haavatavamatele ühiskonnagruppidele ka ainsad tasuta internetipunktid. Seega on kõigil raamatukogus töötavatel inimestel selles vallas oluline roll täita.

Sisekaitseakadeemia teadur **Kate Riin Kont** tutvustas Baltimaade raamatukogutöötajate küberturbeteadlikkust võrdlevat analüüsi. Kuigi nii Eesti kui ka meie naabrite raamatukogutöötajate teadmised ja hoiakud küberturvalisuse vallas on head ja õiged, ei ole käitumine sellega alati kooskõlas. Hoolikam tasub olla avaliku Wi-Fi võrgu kasutamisel, seda eelkõige tundlike andmete edastamisel. Selles osas jäi teadlikkuse tase alla 60%. Tähelepanelikumad peaksime olema ka tundmatutelt e-posti aadressidelt saadud kirjadega, seadmete füüsilise turvalisuse tagamisel ning internetis tegutsemise osas (nt oma töö kohta sotsiaalmeedias postitades). Raamatukogutöötajad tajuvad vajadust täiendavate koolituste järele. Tuntakse puudust ka IT-osakondadest või osakonna olemasolul ei saada sealt piisavalt tuge. Vastanud olid peamiselt kriitilised oma võimekuse osas raamatukogude kasutajaid koolitada ja juhendada.

Maailm vandenõuteooriate lummmuses

Eva Ladva, Eesti Rahvusraamatukogu meediapädevuse spetsialist

Vandenõuteooriad on sama vanad kui maailm, täpsemalt – inimkond.

Kes siis ikkagi tappis John F. Kennedy?

Kas printsess Diana õnnetu surm oli vaid Briti salateenistuse lavastatud vaatemäng?

Kas koroonaviirus päästeti nimme lahti, et inimkonna vastu uut bioloogilist relva katsetada?

Ja mis te g e l i k u l t juhtus tol tormisel ööl 1994. aasta septembris, kui parvlaev Estonia Läänemeresel põhja läks?

Sageli luuakse ühele ja samale narratiivile toetudes üha uusi päevakajalisi lugusid valede paljastamisest ja salakokkulepetest. Ehkki lugu on vana ja võib-olla vaid sõnad uued, ei väsi me vandenõuteooriatest ilmselt kunagi. Kuidas aga teha vahet tõel, pooltõel ja väljamõeldistel? Või kas see on ülepea võimalik?

Vandenõu ja vandenõuteooria on erinevad asjad

Elu on ettearvamatu ja kaootiline. Vaatamata moodsatele eneseabi-õpikutele, mis julgustavad saatuse ohje enda kätte haarama, ei kontrolli me sageli seda, mis juhtub. Säärane skeene on suurepärase kasvulava vandenõuteooriatele. Liidame siia juurde veel inimloomuse salakavalad pööningusopid, tahte võimu kuritarvitada ja avaliku arvamusega manipuleerida ning meil on olemas ohtlik infokokteil,

mille paikapidavust võib olla nii keeruline kontrollida, et seda ei saa ei kinnitada ega ka päriselt ümber lükata. Just niisugune on üks korralik vandenõuteooria.

Oluline on mõista vandenõu ja vandenõuteooria erinevust. Sõna *vandenõu* tähistab grupi inimeste salaplaani mingi sündmuse korraldamiseks, näiteks kellegi võimult kõrvaletõrjumiseks, koostööside-mete sõlmimiseks ebaeetilistel põhjustel ja nii edasi. Tinglikult võiks ju isegi sõbrale plaanivat üllatussünnipäevapidu vandenõuks nimetada, sest sõber isegi ei aima, mis teda õhtul ees ootab. Kuid vandenõud on siiski pigem negatiivse maiguga kokkulepped, intriigid, ärapanemised. Need on realselt toimunud sündmused ja neid on võimalik tõendada.

Vandenõuteooria seevastu kuulub aga rohkem fantaasia või folkloori valdkonda. Vandenõuteooriates võib olla terake tõtt, aga see info

on moonutatud, manipuleeritud, vähetähtsad sündmused saanud suurema tähenduse kui need tegelikult väärt on. Erinevalt vandenõust on väga raske kõiki vandenõuteoorias esitatud detaile kontrollida, seega jääb õhku alati küsimus *Aga mis siis, kui...?* ja omajagu salapära. Jah, ametlikult mõisteti Ameerika Ühendriikide legendaarse presidendi Kennedy mõrvar süüdi, aga mis siis, kui tegelikult oli selle taga ikkagi Nõukogude Venemaa salateenistus KGB? Me ei saa seda infot mitte kunagi kontrollida, sest meil ei ole ligipääsu riikide salateenistuste materjalidele. Kui vandenõuteooria taga ongi reaalne vandenõu, ei ole meil võimalik seda tõendada.

Vandenõuteooriad võivad olla isetekkelised: näiteks suurte laevakatastroofidega seotud infopuuduse ja leinaga toimetulemise üks viise ongi mõttes vandenõuteooriatega mängimine. Aga samuti võivad vandenõuteooriad olla kellegi teadlik manipulatsioon ja osa suuremast

teavitusploani. Näiteks hakkas loetud nädalad pärast Venemaa täiemahulise Ukraina-agressiooni algust sotsiaalmeedias levima vandenõuteooria sellest, kuidas Ukrainas asuvad koroonaviirust tootvad laborid ja Venemaa eesmärk on need laborid lõplikult sulgeda ning maailm kurjast viirusest vabastada. Mitte ühtegi laborit praeguseks leitud ei ole, küll aga on selgeks saanud, et vandenõuteooriate levimine ja Venemaa esialgse kommunikatsiooniplaani (*Ukraina alistub umbes kümne päeva jooksul!*) ebaõnnestumine langevad ajaliselt kokku.

Esmaabi vandenõuteoretikule

Sageli satuvad inimesed vandenõuteooriate lummusesse, kui neil on elus käsil mõni suuremat sorti

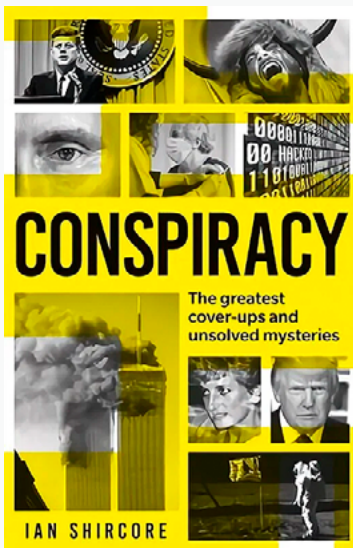
kriis. Elu on keeruline, inimsuhted põhjustavad valu, tulevik tundub ebamäärane ja hirmutav – nii väga tahaks leida midagi kindlustunnet pakkuvat! Vandenõuteooriad pakkuvad selgitust mõnele suurele ja traagilisele sündmusele ning ühes sellega ka kindlustunnet igapäeva-elus. Aga see on libe tee. Manipulatsioonide võrku sattumine võib esmapilgul tunduda meeldiv ja turvaline, aga ühel hetkel hakkab see vaimne võrk meid ahistama ja kaasinimestest eraldama.

Vandenõuteooriaid lugedes või kuulates tasub alati mõelda eeskätt sellele, kas see info on tegelikult ka oluline oma elus tähtsate otsuste tegemiseks. Kas mind isiklikult puudutab see, mis juhtus printsess Dianaga tegelikult? Või kes koroonapandeemia valla päästis ja millisel eesmärgil? Enamik vandenõuteooriaid liigitub igapäeva elu relevanttsuse

seisukohalt pigem ajaviiteromaanide sarnaseks. Jah, tore on viimasel leheküljel teada saada, milline ilukirjanduslik persoon külmavereliselt kolm väljamõeldud tegelast maha nottis, aga tõenäoliselt ei muuda see teadmine minu igapäeva elu kuigivõrd ei paremaks ega halvemaks.

Appi tuleb ka faktikontroll. Oma uskumusi kujundades tasub eristada faktid arvamustest ja toetuda eeskätt sellele infole, mis on kontrollitav. Kõik muu võib olla tore meelelahutus, aga kontrollimata info ei tohiks olla meie maailmapildi vundamendiks. Halba ei tee usk headusse või müütilistesse lugudesse, mis on juhtunud ammu enne meie sündi. Aga keda aitab elus edasi arvamus, et Bill Gates tekitas koroonapandeemia oma ärihuvidest lähtudes, kui meil puudub igasugune tõendusmaterjal sellise arvamuse kinnitamiseks?

Uuri lähemalt

Conspiracy : the greatest cover-ups and unsolved mysteries / Ian Shircore.
https://www.ester.ee/record=b5560638*est

Conspiracy theory discourses / ed. by Massimiliano Demata, Virginia Zorzi, Angela Zottola.
https://www.ester.ee/record=b5515142*est

Information laundering via Baltnews on Telegram: how Russian state-sponsored media evade sanctions and narrate the war / Martha Stolze.
<https://stratcomcoe.org/publications/information-laundering-via-baltnews-on-telegram-how-russian-state-sponsored-media-evade-sanctions-and-narrate-the-war/257>

Küberriskide ennetamine raamatukogus: Eesti raamatukogutöötajate infoturbe-teadlikkuse analüüs. II osa¹

Kate-Riin Kont, Sisekaitseakadeemia sisejulgeoleku instituudi teadur, ERÜ kogude toimkonna juht, PhD

Artikkel annab ülevaate Eesti raamatukogutöötajate infoturbeteadlikkusest ning jagab soovitusi, millistele fookusvaldkondadele võiks edaspidi täienduskoolitustel rohkem tähelepanu pöörata. Uuringutulemused näitavad, et raamatukogutöötajate infoturbe-teadlikkus on heal tasemel ja teadmisi suurendada tuleks vaid kahes valdkonnas. Uuringu väljund on infoturbepoliitika seitsme fookusvaldkonna kaardistamine raamatukogudes, tuginedes HAIS-Q-raamistikule ja KAB-mudelile. Raamatukogutöötajate lõppskoor on 86, mida loetakse heaks; suuremat tähelepanu vajavad vaid seadmete kasutamise ning juhtumite ennetamise ja käsitlemise fookusvaldkonnad.

Tulemused

Tabelist 1 näeme, et paroolihalduse fookusvaldkonnas oli raamatukogutöötajate infoturbeteadlikkuse tase üldiselt väga hea (keskmine tase oli 94%). Kõrgeimat teadlikkuse taset näitas väide *Jätan paroolid endale nähtavale kohale, sest nii on mugav tööd teha ja ega kõike ei jõua meeles pidada* (teadlikkuse tase 98%), madalaimat taset väited *Ainult tähtedest koosnev tööparool on piisavalt turvaline, kui see sisaldab vähemalt 10 tähemärki* (teadlikkuse tase 90%) ja *Kasutan oma paroolides vähemalt 10 tähemärki, mis on tähtede, numbrite ja sümbolite kombinatsioon* (teadlikkuse tase 87%). Siiski mainitakse ka, et paroolihaldur ei pruugi alati turvaline olla:

- *Ma arvan, et paroolihalduri kasutamine ei ole nii turvaline kui kõigi paroolide peas hoidmine.*

E-posti kasutamise fookusvaldkonnas näitas kõrgeimat teadlikkuse taset väide *Kui tundmatu saatja e-kiri tundub huvitav, klikin kõhklemata selles sisalduvale lingile* (teadlikkuse tase 99%), madalaimat teadlikkust näitasid väited *Kasutan probleemsete saabunud e-kirjade IT osakonnale analüüsimiseks saatmiseks spetsiaalselt turvatud keskkonda, võimalusel mitte avades saabunud kahtlast e-kirja* (teadlikkuse tase 75%) ja *Saadatan saadetud kahtlase e-kirja edasi IT osakonna e-posti aadressile neile analüüsimiseks, võimalusel mitte avades saabunud kahtlast e-kirja* (teadlikkuse tase 56%). Siin tuleb kindlasti märkida, et paljudes väikestes raamatukogudes ei olegi IT-osa-

¹ Artikli I osa ilmus RK-s nr 4/2023, lk 16–25. – Toim.

konda või -spetsialisti, rääkimata spetsiaalsest turvatud keskkonnast, kuhu kahtlane kiri saata, samuti ei kiputa võõraid kirju eriti avama, vaid need kustutatakse kohe:

- Pole IT osakonda, ostame teenust sisse ja ettevõtte poole võib pöörduda vaid väga erakorralise probleemi puhul (põhjendus töötajale: hoiame raha kokku).
- Valla IT töötajad on tööga üle koormatud, kahtlased kirjad ja manused kustutame ise, ei ole mõistlik neid tülitama hakata. Pole ka sellist nõuet olnud.
- Küsimus Kas on täiesti ohutu avada kolleegilt või tuttavalt saabunud e-kirja sees olev link? sõltub kontekstist. Kui edastatud link on mulle tuttav, me oleme kolleegiga selle edastamisest eelnevalt rääkinud jmt, on seda ohutu avada. Aga kummalise lingi kohta, mis tuleb tuttavalt ilma kommentaarita, olen paar korda teisi suhtluskanaleid kasutades küsinud. Seni on ka need ohutud olnud.
- Seoses kahtlaste meilidega. Seni on olnud vaid üksikuid kirju väga rikkast kaugest sugulasest, kellel on raha nagu raba ja kes soovib jätta just mulle oma miljonid. Arvan, et seda tüüpi kirjade puhul ei tasu IT-spetsialistide poole pöörduda.

Interneti kasutamises näitas kõrgeimat teadlikkuse taset väide Tööseadmetes kasutan tarkvara, mis pärineb mitteametlikest allikatest (teadlikkuse tase 94%). Madalaimat teadlikkust näitasid väited Töötajat ei saa karistada tööseadmest ja tööajal veebilehtede külastamise eest, mis ei ole tema tööga seotud (teadlikkuse tase 60%) ja Minu tööandjal on õigus piirata suhtlusportaalide kasutamist tööajal (teadlikkuse tase 77%). Väide Töötajat ei saa karistada tööseadmest ja tööajal veebilehtede külastamise eest, mis ei ole tema tööga seotud võis olla veidi segadust tekitav, sest töötajat ei saa Eestis tõepoolest karistada tööajal küberpuudumise eest; nõrk teadlikkuse tase sellest näitab, et raamatu-

kogutöötajad ei ole oma õigustest kuigi hästi teadlikud. Küll aga saab tööandja tehniliselt piirata teatud portaalide kasutamist. Mõned vastajate kommentaarid:

- Selle väitega ei saa nõustuda: Minu tööandjal on õigus piirata tööajal sotsiaalvõrgustike kasutamist, sest raamatukoguhoidjate töö spetsiifika on töö sotsiaalvõrgustikega – uudiste loomine ja postitamine, lugejatega suhtlemine. Seetõttu on see praegusel ajal töö lahutamatu osa. Kui me räägiksime sotsiaalse võrgustiku kasutamisest isiklikel eesmärkidel, võib vastus olla erinev.
- Interneti-juurdepääs minu tööseadmes on riigi või kohaliku omavalitsuse ressurss ja seda tuleks kasutada ainult tööalastel eesmärkidel. – Teenindava töö puhul, kus intensiivse suhtluse vahele võib jääda pikki pause, mille ajal peab siiski letis valvel istuma, oleks väga ebarealistlik ja ebapraktiline keelata töötajat samal ajal nt lehti lugemast. Samuti tekib kultuuri- ja hariduskallakuga töötajate puhul küsimus, kuhu täpselt paigutada tööalase piir. Kui ma loen netist raamatuarvustusi, on see pigem tööalane. Aga virtuaalnäituse vaatamine? Kirjanduslikku võrguajakirja kaastöö kirjutamine? E-raamatu lugemine? Üldhariva loengu kuulamine Youtube'ist?

Sotsiaalmeedia kasutamise fookusvaldkonnas näitas kõrgeimat teadlikkuse taset väide Klõpsan suhtlusvõrgustike linkidel isegi siis, kui ma pole kindel, et need lingid on avamiseks piisavalt turvalised (teadlikkuse tase 98%). Madalaimat teadlikkust näitas väide Mul on õigus jagada oma tööga seotud teavet isiklikes suhtlusvõrgustikes (nt postitada infot uudiskirjandusest või toimunud üritustest) (teadlikkuse tase 69%). Kuigi kõikides HAIS-Q meetodi abil läbi viidud uuringutes on see küsimus negatiivne, siis raamatukogutöötajatele oli see küsimus positiivse skaalaga. Teisalt – kui raamatukogul on olemas eraldi sotsiaalmeediakontod, siis võiks sellist

Tabel 1. Infoturbeteadlikkuse tase fookusvaldkondade ja teadmise-suhtumise-käitumise alamvaldkondade kaupa (%)

Fookusvaldkond	Teadlikkuse tase			Fookusvaldkonna teadlikkuse tase
	Teadmine	Suhtumine	Käitumine	
Paroolihaldus	97	94	91	94
E-posti kasutamine	85	94	78	85
Interneti kasutamine	80	89	92	87
Sotsiaalmeedia kasutamine	91	84	89	88
Seadmete kasutamine	87	67	67	73
Teabe käsitlemine	92	95	93	93
Juhtumite ennetamine ja käsitlemine	78	96	72	81
Teadlikkuse kogusumma	87	88	83	86

infot ehk pigem levitada ametliku kanali kaudu. Teadlikkus väitest *Tööandja võib töölepingu erakorraliselt üles öelda, kui töötaja on suhtlusvõrgustiku veebisaidile postitanud tööga seotud sobimatu sõnumi* oli heal tasemel (teadlikkuse tase 88%). Töölepingu seaduse § 88 alusel võib tööandja töölepingu erakorraliselt üles öelda nt juhul, kui töötaja on pannud toime varguse, pettuse või muu teo, millega põhjustas tööandja usalduse kaotuse enda vastu.

- *Mis puutub sotsiaalmeediasse, siis leian, et palju postitamine on üks asi, aga teine on see, kui suurele kasutajate ringile postitada. Nt tundub postitamine kitsale sõprade-sugulaste ringile ohutum kui postitamine 1000le inimesele, kelle seas on juhututtavaid või lausvõõraid, rääkimata täiesti avalike postituste tegemisest.*
- *Mul on õigus jagada oma tööga seotud teavet... see on peen tunnetuse küsimus, kui lepingus pole sätteid, et pole keelatud, siis ju mingi piirini on see okei, nt jagada mingit ürituse infot või näituse avamise infot, aga üha enam ollakse liikumas sennapoole, et seda pigem vähem, eriti ettevaatlik tuleb olla inimeste sh kolleegide piltide postitamisega.*

Seadmete kasutamise fookusvaldkonna tulemuste kohaselt on raamatukogutöötajatel kõrgeim teadlikkus kahe väite suhtes: *Login tööseadmest välja, lülitan selle välja, panen unerežiimi või lukustan ekraani, kui olen tööseadme kasutamise lõpetanud* (teadlikkuse tase 95%) ja *Saadan tundliku sisuga tööfaile ja loen oma tööga seotud e-kirju, kasutades avalikku WiFi-võrku* (teadlikkuse tase 92%). Viie väite puhul üheksast jäi keskmine hinne vahemikku 2,5–2,9. Madalaimat teadlikkuse taset näitasid väited *Leian, et turvalisus võib olla mõjuv põhjus kaugtöötamise võimaluste piiramiseks* (teadlikkuse tase 44%) ja *Kasutan kaugtöö tegemisel Wi-Fi asemel VPN-i (virtuaalset privaatsust võrku, mis tekitab turvalise võrgu, mille liiklust pole kolmandatel osapooltel võimalik jälgida) töökeskkonnaga ühendumiseks* (teadlikkuse tase 49%). Kuigi paljudel raamatukogutöötajatel ei olegi võimalik kaugtööd teha (nt rahva- ja kooliraamatukogudes töötabki tihti vaid üks inimene), siis tuleks suunata neid töötajaid, kellel on see võimalus, kasutama rohkem oma organisatsiooni privaatsvõrku, olgu selleks siis VPN või mõni teine turvaline kaugjuurdepääsusüsteem. Kindlasti tuleks raamatukogutöötajatel endile teadvustada, et isegi väikeses raamatukogus töötades tähendab hetkeks arvuti juurest ekraani lukustamata eemaldumine turvariski.

- *Interneti kasutamine töötamiseks väljaspool kontorit kujutab endast täiendavat turvariski. – Kahtlemata, aga praegusel kodukontorite ajastul tuleb seda aeg-ajalt siiski teha.*

- *Töötan väikeses r-k-s üksinda, sellevõrra on mul ohutum, keegi teine ei kasuta minu tööarvutit.*
- *Kuna laenutusarvuteid kasutavad vajadusel ka teised töötajad, siis ei lukusta ekraani nende eest.*
- *Tööseadmetes kasutan tarkvara, mis pärineb mitte-ametlikest allikatest – kasutusel mõni programm, mis on maja IT poolt heaks kiidetud ja millele pole ametlikku alternatiivi.*
- *Avaliku võrgu kasutamine ning kaugtöö on turvaline kui kasutada VPN (asutuse poolt seadistatud).*
- *Kaugtöö VPN – meie asutuses pole VPN, kasutame kaugtöölaua ühendust (ehk Remote Desktop), mis on krüpteeritud võrguühendus arvuti ja serveri vahel.*

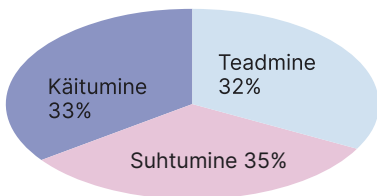
Raamatukogutöötajate teadlikkuse näitajad teabe käsitlemise vallas on võrreldes teiste valdkondadega kõrged. Madalaimat teadlikkuse taset võib täheldada vaid väite kohta *Tundmatut päritolu mäilupulga arvutisse sisestamine on ohutu, kui selles sisalduvaid faile ei avata* (teadlikkuse tase 86%).

- *Kasutan USB-seadmeid, eelnevalt uurimata, kas need on pahavaraga nakatunud või mitte. – Praktikas tuleb ette, et külastajale on vaja midagi välja printida ja tema failid on mäilupulgal, selliseks puhuks ei ole meil eraldi kontrollmehhanismi (nt 30 inimest järjekorras – ka parimad turbekavatsused murenevad piisava kognitiivse koormuse all). Samas pahavaratõrje kontrollib jooksvalt tööseadet ning blokeerib kahtlase sisu automaatselt.*
- *USB seadmete kasutamisel ei saa ma muud kontrolli teha, kui inimese käest küsida, seega see vastus ei pruugi mul olla tõene. Minu vastus, alati küsin, kuid...*

Teadlikkuse tase juhtumite ennetamisel ja käsitlemisel on pigem keskpärane. Madalaimat teadlikkuse taset näitasid väited *Kuna minu asutuses puudub ühtne intsidentidest teavitamise süsteem, siis annan toimunud turvaintsidentidest minu tööseadmest IT osakonnale teada, kui aega saan* (teadlikkuse tase 48%) ja *Et suudaksin ära tunda enamlevinud sotsiaalse manipuleerimise ründed, osalen töötaja poolt organiseeritud küberturbe alastel koolitustel regulaarselt* (teadlikkuse tase 64%). Paljudes, eriti väikestes maaraamatukogudes puudub spetsiaalne IT-osakond, kuhu pöörduda, ja nii tuleb töötajatel iseseisvalt intsidentidega hakkama saada. Teine väide näitab selgelt, et raamatukogude juhid või kohalikud omavalitsused ei pööra piisavalt tähelepanu küberteadlikkuse koolitustele, töötajad peavad end suuresti ise harima.

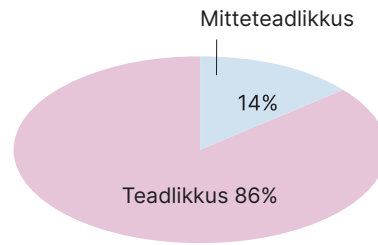
- *Vajalik on jätkata raamatukogu töötajate koolitamist. See küsimustik on väga vajalik nende teadmiste kohta järelduste tegemiseks ja koolituste läbiviimiseks.*

- Usun, et raamatukoguhoidja vastutab selle eest, mida kasutajad vaatavad, ja tal on õigus nii noomida kui ka raamatukogust välja saata.
- Raamatukogu töötajatel pole vahendeid, mis aitaksid kontrollida, milliseid veebisaitte raamatukogu külastajad külastavad. Igaüks võib tulla raamatukokku ja sirvida kõikvõimalikke vaenuriigi propagandaportaale, kommenteerida, õhutada võrgus rahutusi.
- Arvan, et IT-osakond peab hoolitsema ja kontrollima, et igal pool oleks ekraanisäästjad, koolitama kõiki töötajaid (iseegi teenindavat personali!) ja korraldama regulaarselt eksameid. Kõik räägivad ettevaatlikkusest, aga puudub konkreetsus, näited, olukorra analüüs (mis juhtus, mida töötaja valesti tegi ja millised olid selle tagajärjed).
- Kohustuslik on töötajaid sagedamini koolitada. Pidevalt tekivad uued petuskeemid, küberpätid ka arenevad. Me näeme ja kuuleme igasuguste juhtumite kohta ning teeme ka ise vigu. Arvan, et ka ilma ankeedita on selge, et koolitust on vaja.

Joonis 1. Infoturbeteadlikkuse tase: teadmiste, suhtumise ja käitumise mõju

Joonis 1 näitab kolme mõõdet, mis mõjutavad raamatukogutöötajate infoturbeteadlikkuse taset: teadmist, suhtumist ja käitumist. Teadmiste mõõde mõjutab infoturbeteadlikkust 32 protsenti, suhtumine 35 protsenti ja käitumine 33 protsenti.

Joonis 2. Teadlikkuse üldine tase

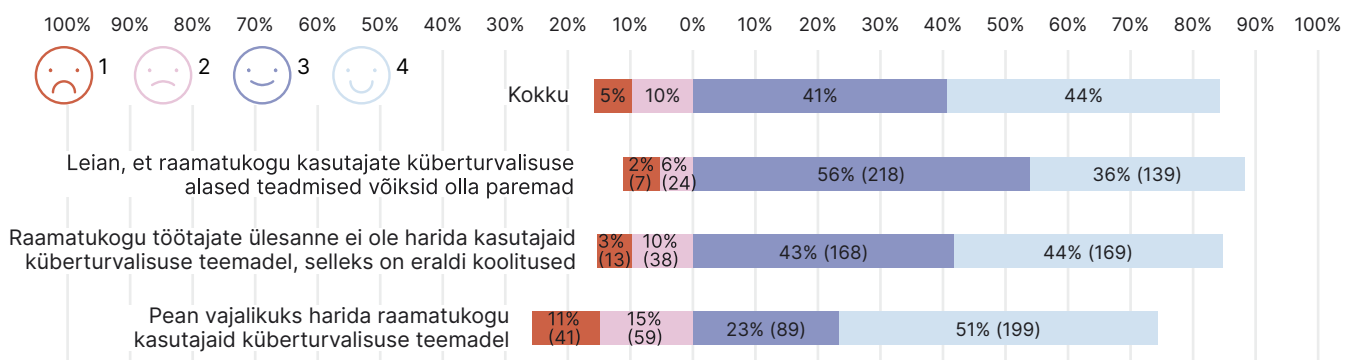
Jooniselt 2 näeme, et enamiku vastajate (86%) turvateadlikkus on juba väga heal või heal tasemel, samas kui 14 protsendil on see kehv.

Küsimustik sisaldas ka kolme lisaküsimust kasutajate võimaliku pädevuse ja koolituse kohta (vt joonis 3).

Toon ära kaks vabavastust lisaküsimustele:

- Leian, et raamatukogu kasutajate küberturvalisuse alased teadmised võiksid olla paremad. [---] ma ei tea, kuivõrd pädevad nad on.
- Ausalt vastates tuleb tunnistada, et mõnele asjale pole kunagi mõelnud. Mis puutub aga raamatukogu kasutajate küberturvalisusesse, siis on minu isiklikus kogemuses inimesed väga hooletud oma salasõnade, sh ID-kaardi ja nende PIN-koodidega, ütlevad neid valjult välja (sünnipäevad, koerte-kasside nimed jne), kannavad kaasas jms.

Joonis 3. Raamatukogutöötajate arvamus kasutajate küberturvalisusest (üldine hinnang, teadmine, suhtumine ja käitumine)

Diskussioon ja kokkuvõte

Kuigi digitaalsetel ressurssidel on tavapäraste raamatukoguteavikute ees mitmeid eeliseid, tuleb nende puhul erilist tähelepanu pöörata turvalisusele, privaatsusele ja pikaajalisele juurdepääsetavusele. Raamatukogude tegevus puudutab muuhulgas kasutajate privaatsuse ja institutsioonide intellektuaalomandi kaitsmist (nt uurimisaruanded, lõputööd, väitekirjad jt). Seetõttu oli käesoleva artikli eesmärk anda ülevaade, millised on raamatukoguspetsialistide infoturbe teadlikkuse nõrgad kohad ja probleemid, et tulla toime andme- ja infoturbe probleemide lahendamiseks oma raamatukogus. Küberrünnakute takistamiseks on vajalikud teadlikkus, reeglid ja koolitus. Need täiendavad üksteist: teadlikkus sotsiaalsete rünnakute ja küberintsidentide võimalikkusest, reeglite väljatöötamine nende intsidentidega tegelemiseks (info edastamiseks) ning seejärel töötajate koolitamine toimunud intsidentide näitel, et kaitsta neid ja seeläbi raamatukogude kasutajaid, nende isiklike andmeid ja oma kogusid sotsiaalse manipuleerimise eest on omavahel seotud. Raamatukogudel peaks olema lihtne protseduurireeglistik, mis aitaks rünnakuid ära hoida või nende mõju leevendada. See reeglistik ei pea olema pikk, ideaaljuhul võiks see olla A4-leht olulisemate punktidega, mida on lihtne meelde jätta või töölaual hoida.

Küberrünnakute takistamiseks on vajalikud teadlikkus, reeglid ja koolitus.

Raamatukogutöötajad on koolitatud kasutajate soove aktsepteerima ning eeldama, et nende kavatsused on ausad. Enamasti see nii ka on, kuid valmis tuleb olla ka selleks, et tehnoloogiata häkker kasutab hetke, mil töötaja on teenindusleti tagant läinud riulite vahele talle raamatut tooma, et heita pilk valveta jäänud arvutisse. Eriti ohustatud on teadusraamatukogude töötajad, kelle konto kaudu pääseb ligi kogu ülikooli intellektuaalsele varale ja kasutajate isiklikele andmetele, mille kaudu omakorda avaneb häkkerile juurdepääs teistele süsteemidele. Samuti tuleks olla tähelepanelik raamatukogu kasutajaarvutites toimuva suhtes: neid võivad häkkerid kasutada anonüümsete kaugarvutitena.

Et kaitsta oma elektroonilisi kogusid ning kasutajate privaatsuseid andmeid, peavad raamatukogutöötajatel olema teadmised, hoiakud ja oskused kaitsta nende hoolde usaldatud ressursse. Infoturbe on üks paljudest nõuetest töötajate ja tööandjate töises tegevuses. Väga tõenäoliselt jäetakse turvalisus kahe silma

vahele, kui see võimaldab tööd kergendada või kui infoturbe reeglistik teeb tööülesannete täitmise keerulisemaks. Siinkohal on väga oluline roll juhtkonnal: kui oluliseks nad peavad panustamist valdkondadesse, mis suurendaksid organisatsiooni küberturvalisust ning koolitustesse, mis tõstaksid töötajate turvateadlikkust.

Tulemused näitavad, et enamik raamatukoguhoidjaid ei saa raamatukogu andmeturbe, infoturbe ja küberturvalisuse küsimustes pidevat koolitust. Kuigi 62% töötajatest on läbinud küberturbekoolituse, siis suur osa (38%) kinnitasid, et ei ole osalenud ühelgi sellisel koolitusel.

Vastuste analüüs näitas, et kui paroolihalduse fookusvaldkonnas on raamatukogutöötajate teadlikkus väga heal tasemel, siis e-posti kasutamise valdkonnas oli kaks väidet, mis jäid keskmisele ja puudulikule tasemele, mõlemad on seotud IT-osakonna olemasolu või puudumisega raamatukogus. Väiksemates raamatukogudes ei ole spetsiaalset IT-osakonda ning töötaja peab ise oma murede ja probleemsete e-kirjadega toime tulema. Interneti kasutamise fookusvaldkonnas oli kaks väidet, mille teadlikkuse tase oli keskmine. Raamatukogutöötajad ei ole kuigi teadlikud sellest, et töötajat ei saa tõepoolest karistada tööseadmest ja tööajal tööga mitteseotud veebilehtede külastamise eest, küll aga on tööandjal õigus tehniliselt piirata tööarvutist ligipääsu mõnede veebisaitidele või portaalidele. Sotsiaalmeedia fookusvaldkonna tulemusi analüüsid on oluline märkida, et raamatukogutöötajate tööga seotud postitusi aktsepteerivad tööandjad igati, kuid töötajate teadlikkus sellest on keskmisel tasemel. Seadmete kasutamine on valdkond, mis kindlasti vajab lisakoolitust. Raamatukogutöötajad peaksid kaugtöö tegemisel kasutama kas VPN-i või mõnda muud oma asutuses kasutusel olevat privaatsvõrku, sest WiFi-võrgus töötades on andmete lekkimise oht kindlasti suurem. Teabe käsitlemise valdkonnas on raamatukogutöötajate teadmised kõrged.

On selge, et infoturbeintsidendid tekivad väga sageli töötajate teadmatusel neid ära tunda või suutmatusest järgida tööprotseduure infoturbe juhiste vastu, seega on raamatukogude jaoks oluline kindlaks teha ja rakendada meetmeid, mis hõlbustavad töötajatele antud soovitude järgimist ning koolituste läbiviimist. Tehnilised meetmed on olulised, aga jäävad eba piisavaks seni, kuni töötajad ei ole teadlikud võimalikest turvariskidest. Juhtumite ennetamine ja käsitlemine on keeruline valdkond: vaid 64% vastajatest nentis, et osaleb regulaarselt tööandja korraldatud koolitustel, et kuras olla, kuidas ära tunda enamlevinud sotsiaalse manipuleerimise ründeid. Tõenäoliselt on nii väike protsent tingitud sellest, et tööandja ei paku selliseid koolitusi. See viga tuleks kindlasti parandada. Seadmete kasutamine ning juhtumite ennetamine ja käsitlemine ongi kaks valdkonda, mis vajaksid kõige rohkem tähelepanu.

Raamatukogundusliku terminoloogia korrastamine

Raamatukogundusliku terminiloomega on Eestis tegeletud pea sada aastat. Üks esimesi tööühmi, mis pärast ERÜ asutamist 1923. aastal loodi, oli oskussõnastiku väljatöötamise komisjon. 1931. aastal ilmus kollektiivse töö tulemusena *Oskussõnastik raamatukogunduse ja bibliograafia alalt*, mis pakkus vasteid eesti, vene ja saksa keeles. Nõukogude perioodil töötas terminoloogiakomisjon pikemat aega toleaegse ametkondadevahelise raamatukogukomisjoni juures. Alates 1. jaanuarist 1993 tegutseb ERÜ terminoloogiatoimkond.

Koostöös rahvusraamatukoguga asuti koostama raamatukoguhoidja sõnaraamatut, mis 2001. aastal tehti veebis avalikult kättesaadavaks *Raamatukogusõnastikuna. 2022.* aastast on see sõnastik kättesaadav Eesti Keele Instituudi portaalist Sõnaveeb.

Kuna keel areneb pidevalt, siis tegeleb terminoloogiatoimkond uute terminite kõrval ka sõnastiku korrastamisega. Sel aastal on parandusi tehtud osist *raamat* sisaldavais terminites: näiteks on välja jäetud seda osist sisaldavad üldkeelelised mõisted. Enam ei ole andmebaasis näiteks termineid *raamatuvargus*, *raamatuvalik* jt. Kuid kuidas sõnastada selgitust terminile *raamatusoovitus*? On see ju nii raamatukoguhoidja soovitus lugejale kui ka eksperdi soovitus raamatukogule, mida kogusse tellida.

Järgnevalt mõned tuttavad ja käibel olevad terminid, mida oleme toimkonna koosolekuil arutanud.

kasutaja ehk **lugeja**

raamatukogu kasutamiseõigusega isik, raamatukoguteenuste kasutaja

en
reader
user
patron
borrower

de
Benutzer
Leser

fi
lukija
kirjastonkäyttäjä
asiakas

ru
читатель
пользователь

mittekasutaja

isik, kes kuulub mingi raamatukogu teenindatavate hulka, kuid ei kasuta selle raamatukogu füüsilisi ega/või e-teenuseid. Hõlmab ka raamatukogu endisi kasutajaid.

en
non-user

kasutajapõhine komplekteerimine

kasutajate vajadustest lähtuv kogude arendamise mudel, kus raamatukogu hangib teavikuid kasutajate soovivaduste põhjal. Tõenduspõhise komplekteerimisega sarnane e-raamatute ostumudel, mille puhul valikuotsused tehakse raamatukogu kasutajate sisendi alusel. Piiratud eelarvega raamatukogud saavad oma kasutajapõhisele komplekteerimisele seada kulupiirangud.

en
user-driven acquisition
demand-driven acquisition
patron-driven acquisition
DDA

fr
acquisition axée sur la demande
acquisition axée sur patron

de
kundengesteuerte Erwerbung

fi
kysyntään perustuva hankinta

ru
управляемое запросами
читателей комплектование

erikogu

põhikogu kõrval esinev kogu (rariteedi-, auvise-, graafika-, arhiiv- jt kogud). Raamatukogu kogust eraldatud teavikute kogu moodustamise aluseks on vorm, ainevaldkond, žanr, periood, geograafiline piirkond, seisund, rariiteetsus, allikas või väärtus. Erikogusid hallatakse tavaliselt eraldi. Juurdepääs erikogudele võib olla piiratud.

en
special collection

de
Sondersammlung
Sonderbestand

fi
erikoiskokoelma

ru
специальный фонд

Terminoloogiatoimkond seisab hea selle eest, et meie erialakeel oleks tõhus ja emakeelne.

Palun andke teada terminitest, mis on seni sõnastikus puudu ja vajaksid eestikeelset vastet, kirjutades ERÜ terminoloogiatoimkonna sekretärile aadressil katre.riisalu@rara.ee.

Katre Riisalu

Standardimine: vaade raamatukogust

Meelis Somelar, *RaRa normandmete juhtivspetsialist*

Eestis koordineerib standardimistegevust mittetulundusühing Eesti Standardimis- ja Akrediteerimiskeskus (EVS). Nende ülesandeks on nii standardite ja standardimisega seotud teabe kättesaadavuse tagamine kui ka võimaluste pakkumine Eesti, Euroopa ja rahvusvahelises standardimises osalemiseks. Mäluasutused saavad standardimisse panustada EVS-i tehnilise komitee TK 22 Informatsioon ja dokumentatsioon kaudu, kuhu toovad bibliograafilist vaadet eksperdid Eesti Rahvusraamatukogust ja Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingust.

TK 22 luubi alt käib aasta jooksul läbi mitmeid üsna erilisi standardeid, millest osa on raamatukogurahvale rohkem ja teised jälle vähem huvipakkuvad. Nii on komitee tegelenud 2023. aastal näiteks selliste standarditega nagu *Referentsontoloogia kultuuripärandi alase informatsiooni vahetamiseks* (ISO 21127:2014), *Tselluloosist valmistatud karbid, mapid ja muud ümbrised paberist ja pürgamendist dokumentide säilitamiseks* (ISO 16245:2023) või *Paberi hapetustamisprotsessi efektiivsus* (ISO 18344:2016 (vers 2)).

Mõned töölaualt läbi käinud dokumendid ei mõjuta raamatukogude tööd küll otseselt, kuid on sellega siiski seotud ning seetõttu soovivad eksperdid nende muutmise kursis olla. Selliste standardite hulka võib lugeda näiteks *Raamatute tiitellehed* (ISO 1086:1991 (ed 2, vers 6)), *Raamatute ja teiste väljaannete seljapealkirjad* (ISO 6357:1985 (vers 7)) ja *RFID-tehnoloogia raamatukogudes* (ISO 28560:2023).

Kui äsja mainitud standardid on kas rohkem kirjastajatele suunatud või oma olemuselt väga tehnilised, siis standardi *Raamatukogudevahelised laenustoimingud osas* (ISO 18626:2021; eestikeelne versioon EVS-ISO 18626:2022) tunneme end nii kindlalt, et esitasime standardi muutmise võimalusi uuriva töögrupi Eesti-poolseks liikmekandidaadiks **Riin Oloneni** Eesti Rahvusraamatukogust.

Ajakirja Raamatukogu numbris 3/2021 oli pikemalt juttu vajadusest kaasajastada rahvusvahelise raamatukogustatistika standardit. Tundub, et seda ajakirja lugesid ka inimesed Rahvusvahelisest Standardiorganisatsioonist (ISO). Igatahes jõustus eelmise aasta sügisel standardi

ISO 2789:2022 Information and documentation. International library statistics järjekordne, arvult juba kuues versioon. See redaktsioon asendab 2013. aastast kehtinud versiooni. Standard annab raamatukogu- ja info-teenuste osutajatele juhiseid statistika kogumiseks ning aruandluseks. Selles määratletakse statistikas kasutatud elemendid (st avatakse mõisted) ning antakse juhised, kuidas neid elemente arvestada (ehk mida ja kuidas mõõta). Standardi uues versioonis on lahendatud nii eelmise versiooni praktilise rakendamisega raamatukogudes tekkinud probleeme kui ka võetud arvesse vahepeal toimunud muutusi, sh on rohkem tähelepanu pööratud digitaalsete raamatukoguteenuste ja nende kasutamise mõõtmisele.

Kuna standardist oli olemas ka eestikeelne versioon (EVS-ISO 2789:2014), siis oli loogiline, et ka kaasajastatud standard on emakeelne. Standardi tõlkis eesti keelde **Sirje Nilbe**. Muuhulgas arutati tõlke jaoks vajalikke uusi termineid ERÜ terminoloogiatoimkonnas (lühüülevaade vt ajakirja Raamatukogu nr 4/2023, lk 28). Tõlke kommenteerimisel osales hulk eri tüüpi ja eri suurusega raamatukogusid. Septembri jooksul said kõik tõlke küsimused ja kommentaarid vastused ning EVS-i tehniline komitee 22 kiitis hääletusel heaks tõlke lõppvariandi. TK 22 tegi EVS-ile ettepaneku avaldada see Eesti standardina. Anname standardi jõustumisest teada ka ajakirjas Raamatukogu.

Raamatukoguteenuste ja nende kasutuse mõõtmist mõjutab olulisel määral ka teine, raamatukogu tulemusindikaatorite standard – *ISO 11620:2023 Information and documentation. Library performance indicators*. Standardis käsitletakse eri tüüpi raamatukogude hindamist, nende tulemuslikkuse mõõtmist. Sellestki standardist on alates juunist 2023 olemas uus redaktsioon, mis asendab aastast 2008 kehtinud versiooni. Ka siin otsustas TK 22, et on õigustatud teha standardi uustöötlus kättesaadavaks eestikeelsena. Tõlketööde algus jääb siiski ilmselt 2024. aastasse.

Loodetavasti andis kirjapandu kompaktse ülevaate standardimisvaldkonna seisust aastal 2023 ning seda eeskätt raamatukogutöötaja vaatenurgast lähtuvalt.

Uut erialakirjandust

Margit Tammur,

RaRa sotsiaalia ja parlamendiraamatukogu infospetsialist

Head kolleegid, tutvustan teile nelja tänavu ilmunud erialateost, mille lugemise sel sügisel ette võtsin.

Raamatukogudest säästva eluviisi edendajatena

25 ready-to-use sustainable living programs for libraries / edited by Ellyssa Kroski.

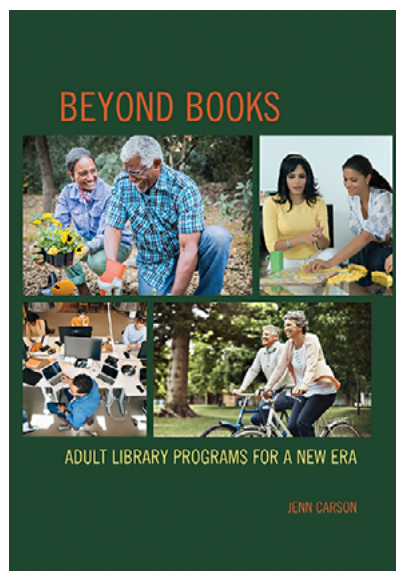
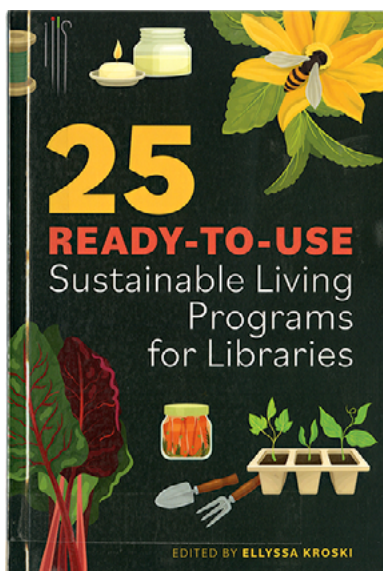
Chicago : ALA Editions, 2023.

https://www.ester.ee/record=b5539576*est

<https://www.alastore.ala.org/sustainableliving>

Keskonnahoidliku eluviisi mõte on sättida elukorraldus selliselt, et maailm oleks pärast meie lahkumist parem koht. See tähendab muutuste tegemist igapäevaelus: jäätmete vähendamist ja ümbertöötlemist, plastiku vältimist, ise endale toidu kasvatamist, asjade parandamist nende vahetamise asemel, laiemas plaanis

süsinikujalajälje minimeerimist. Autor ise müüs linnakorteri maha, kolis maale elama ning hakkas kanu ja lambaid kasvatama. Töötab põhiliselt kodust, tegeledes raamatukogu tehnoloogia- ja turundusprojektidega. Kuna ta ise oleks oodanud kohalikult biblioteegilt suuremat abi sellise suure elumuutuse tegemisel, pakubki ta nüüd välja ideid, kuidas raamatukogud saaksid planeedi päästmisele kaasa aidata. Aianduskursused, köögiviljade kasvatamine talvel, söögiseente kultiveerimine, hüdroponiline taimekasvatus, hoidiste ja teesegude valmistamine, igasugused parandamisega seotud töötoad (nt jalgrataste või õmblusmasinate köpitsemine), meevahast küünalde tegemine, taaskasutatud kraamist ehete nikerdamine, seebi-keetmine ja kanakasvatus... Kõigi väljapakutud programmide puhul pannakse paika sihtgrupp, kulud

ja vajalik varustus. Eks Eestis ole ka kindlasti omajagu linnavurlesid, kes on vanavanemate oskustest võõrdunud ja hea meelega midagi konkreetset õppima tuleksid. Raamatukogus kui kogukonnakeskuses oleks tore seda pingevabas õhkkonnas teha, eriti kui põhitöö seisneb ekraani taga istumises. Ja raamatukogu katusel võiks kasvatada mesilasi...

Mängulistest programmidest täiskasvanutele

Beyond books : adult library programs for a new era / Jenn Carson.

Lanham : Rowman & Littlefield, [2023].

https://www.ester.ee/record=b5556731*est

<https://rowman.com/ISBN/9781538139745/Beyond-Books-Adult-Library-Programs-for-a-New-Era>

Nii nagu raamatukogudes leidub kirjandust kõigile vanusegruppidele, võiks ka põnevaid ja arendavaid tegevusi pakkuda eri vanuses inimestele. Raamatukogu peaks olema nagu rahvale loodud palee, mis mõjuks väarikalt, isegi *aadellikult* ning aitaks vähendada isoleeritust ja üksildust (eriti eakate seas). Ja ka igapäevaste olme-probleemide alla mattunud täiskasvanul on ometi õigus mängida ja lustida. See raamat pakubki värvikaid variante täisealiste klientide harimiseks ja lõbustamiseks: tervisliku toitumise töötoad retseptide vahetamisega, kohalike bändide või muusikakooli-õpilaste esinemised, taaskasutusmaterjalidest lähtuvad moedemonstratsioonid, pühadekaartide meisterdamine ja köikvõimalik muu käsitöö, kalligraafia, raamatuköitmine, aiandus, finantskirjaoskuse arendamine, aga ka näiteks luuletuste kirjutamise öö koos kohalike suleseppadega, arvuti-animatsiooni õpetamine, joogatunnid, tuulelohele lennutamine jm füüsilist ja vaimset heaolu edendavad ettevõtmised. Raamatukogu saab olla tore daks kogunemiskohaks, kus eri põlvkonnad oma teadmisi-oskusi jagavad.

Raamatukogus võiks olla ka kogukondlik külmkapp, mida kohalikud tootjad-kaupmehed tervisliku sisuga täidaksid. Kuskil võiks olla vaikne nurgake padjakesega, millel mediteerida, aga raamatukoguhoone lähedal võiks asuda platsike trikiratturitele: igaühele midagi. Kliendid tuleb suunata liikuma, naerma ja õppima.

Diginäituste ettevalmistamisest

Creating digital exhibits for cultural institutions : a guide / Emily Marsh.

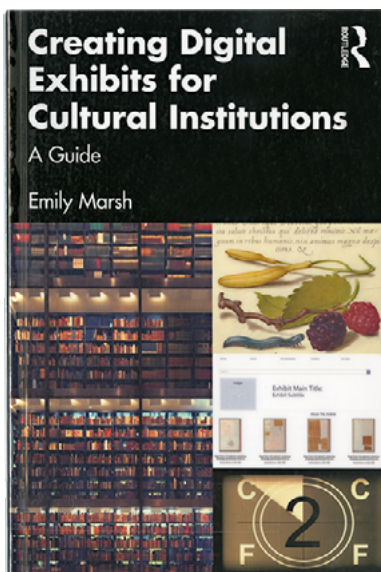
London ; New York, NY : Routledge, 2023.

https://www.ester.ee/record=b5552586*est

<https://www.routledge.com/Creating-Digital-Exhibits-for-Cultural-Institutions-A-Guide/Marsh/p/book/9781032294162>

Juba enne diginäituste aega defineeris B. W. Ferguson (vt *Thinking about exhibitions*, https://www.ester.ee/record=b1074127*est) näitust kui narratiivi, mis kasutab kunstiobjekte institutsionaliseeritud lugude elementidena, mida siis vaatajatele näidatakse. Diginäitus on mäluasutuse varade, organisatsiooni ja auditoriumi kohtumiskoht. Raamatus võetakse üksi-pulgi lahti, kuidas sellist keerulist asja ette valmistada: panna paika näituse eesmärk, sõnum, jutustatav lugu ja sihtgrupp, tarkvara valik ja metaandmete standard, ajaraamid ja eelarve, tegelda tuleks ka sisustrategia ja konkurentsianalüüsiga. Näitus on midagi rohkemat kui digitaalne kollektsioon, see vajab suurt ideed. Autori väitel sünnivad parimad ideed näitusematerjalist endast, mitte väljastpoolt tulnud ettepanekutest. Arvestada tuleb, et füüsilise ja digitaalse näituse külastajad käituvad erinevalt (muide, persoonade loomine kuluks marjaks ära). Näitus peab sobima mäluasutuse väärtuste ja üldise suunitlusega. Loovus ja originaalsus on võtmesõnad.

Lähemalt tutvustatakse viit Ameerika Ühendriikide põllumajandusministeeriumi diginäitust:

- Ameerika poeet Robert Frost (1874–1963) ja kanakasvatus – <https://www.nal.usda.gov/exhibits/ipd/frostonchickens/>
- Põllepaelad ja kraanikausid – <https://www.nal.usda.gov/exhibits/ipd/apronsandkitchens/>
- Mustanahaline põllumajandusteadlane George Washington Carver (1864–1943) – <https://www.nal.usda.gov/exhibits/ipd/carver/exhibits/show/exhibits/carver-exhibits>
- Kohalik toidutootmine – <https://www.nal.usda.gov/exhibits/ipd/localfoods/>
- Väikepõllumajandus – <https://www.nal.usda.gov/exhibits/ipd/small/>

Erivajadustega klientidega arvestamisest

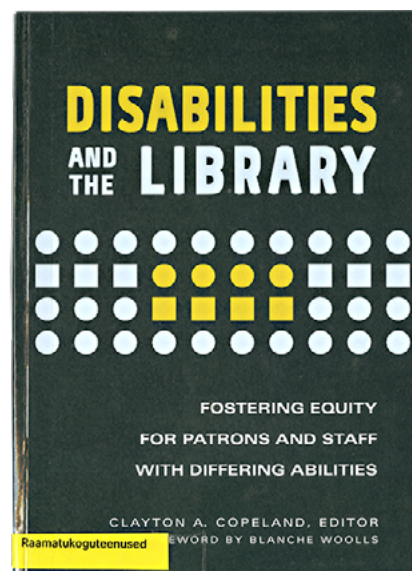
Disabilities and the library : fostering equity for patrons and staff with differing abilities / edited by Clayton A. Copeland ; foreword by Blanche Woolls.

Santa Barbara, California : Libraries Unlimited, [2023].

https://www.ester.ee/record=b5557098*est

<https://www.bloomsbury.com/us/disabilities-and-the-library-9781440859076/>

See raamat õpetab tähelepanelikkust ja hoolivust: kuidas me raamatukogutöötajatena peaksime klientide erivajadusi märkama ja mõistma ning seeläbi neid võimalikult hästi teenindama. Ühiskond peaks kasutama kõigi oma liikmete võimeid. Raamatus tutvustatakse universaalse ja kaasava disaini põhimõtteid ning antakse ülevaade erivajadustega inimeste õiguste ajaloolisest arengust (sh raamatukogunduse vallas). Universaalset disaini määratletakse kui toodete ja keskkondade kujundamist nii, et neid saaksid võimalikult suures ulatuses kasutada kõik inimesed, ilma kohandamise või spetsiaalse disainita. Lisaks füüsilistele eripäradele käsitletakse ka vaimseid probleeme, mida on keerukam ära tunda (ärevushäired, bipolaarsus, posttraumaatiline stressihäire, dementsus jne). Juhendatakse, kuidas teenindada düslektikuid ja muidu tõrk-said lugejaid, vaegnägijaid ja -kuuljaid, arenguhäirega lapsi ja täiskasvanuid. Sõna saavad ka erivajadustega inimesed ise. Räägitakse juurdepääsetavuse tagamisest nii füüsilises kui ka virtuaalses keskkonnas, rahust ja turvalisusest ning töötajate käitumisnormidest võimalikes kriisisituatsioonides. Autorid rõhutavad, et ükskõik kui halvasti kellelgi elus ka läinud on, peaks raamatukogu olema koht, mis sisendab kõigile ühiskonnaliikmetele lootust.

Statistikasein:

Eesti raamatukogud 2018–2022

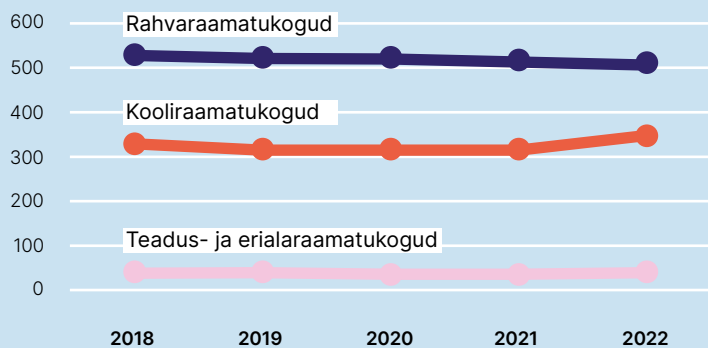
Riin Olonen, RaRa statistikateenuse juht

	Rahva- raamatukogud 31.12.2022	Teadus- ja eriala- raamatukogud 31.12.2022	Kooliraamatu- kogud 31.08.2022	Kokku
Raamatukogud	506	39	348	893
Lugejad	350 386	11 846	176 298	538 530
Kogud	10 172 139	19 116 523	7 138 110	36 426 772
Laenutused	9 462 006	108 589	1 817 281	11 387 876
Külastused	4 827 008	50 970	1 388 993	6 266 971
Virtuaal- külastused	3 914 762	140 005	–	4 054 767
E-teenuste kasutamine	170 140	28 679 586	–	28 849 726

Raamatukogude põhiandmed

Seisuga 31.12.2022 oli Eestis 893 raamatukogu. 2022. aastal vormistati ligi 11,4 miljonit laenutust, keskmiselt 21,1 laenutust lugeja kohta (2021. aastal oli 17,5 laenutust lugeja kohta). Kokku oli raamatukogudes 538 530 lugejat. Nende kasutada olid kogud suurusega 36,4 miljonit arvestusüksust (sh e-kogud).

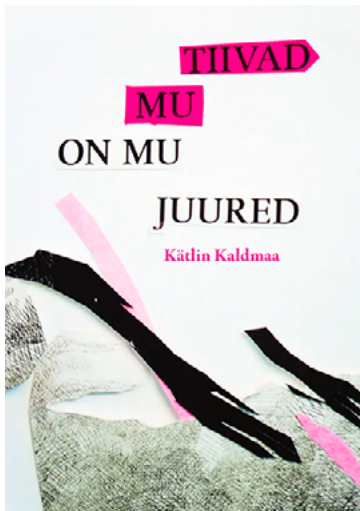
	2018	2019	2020	2021	2022
Rahva- raamatukogud	528	521	520	513	506
Kooli- raamatukogud	329	315	315	315	348
Teadus- ja eriala- raamatukogud	38	39	36	36	39

Raamatukogud 2018–2022

Nii kooli- kui ka teadus- ja eriala-raamatukogude arv on näha väikest kasvu. See siiski ei tähenda, et raamatukogusid oleks juurde loodud: pigem õnnestus andmeid saada rohkematelt raamatukogudelt. Rahvaraamatukogude arv on veidi vähenenud, kuna eelmisel aastal suleti mitu haruraamatukogu. Järvamaal Järva vallas suleti neli raamatukogu: Ervita raamatukogu, Karinu raamatukogu, Käsukonna raamatukogu ja Käravete raamatukogu; Lääne-Viru-maal Kadrina vallas suleti Viitna raamatukogu; Võrumaal Rõuge vallas suleti Krabi raamatukogu; Valgamaal asuv Tõrva Lasteraamatukogu ühendati Tõrva Linnaraamatukoguga.

Jätku lugemis(t)ele!

Karl Martin Sinijärv, luuletaja, RaRa kultuurinõunik

Kätlin Kaldmaa *Mu tiivad on mu juured*

Summa ei sõltu liidetavate järjekorrast, taoti meile pähe jo varases kooliastmes. Aritmeetikas ehk võibki see nõnda olla. Keemias läheb keerulisemaks – sõltub ikka vägagi, mille sisse mida kallata – no et kas pauk tuleb või ei. Kirjanduses sõltub summa alati, üksnes ja ainult liidetavate järjekorrast. Kirjamärke on kindlaksmääratud hulk ning nende kombineerimine ongi kogu mäng. Paarikümne klotsi mõtetet järjestus annab edasi kõik, mida vaja. Ja terve, et mitte öelda haige hulga värki, mida kellelegi vaja pole, lisaks.

Kätlin Kaldmaa armastab liidetavate märkide järjestusega mängida, kui asi kirjandusse puutub. Olgu meil käsil ideoloogia, poeesia, kriitika, kirjanduse propageerimine, proosa, tõlkimine... öelge ainult – Kätlinil on see olemas. Kui kohe ei ole, siis tuld! – ja tuleb. Tuleb nii ja naa, võib armastada ja vihata, tohib kiita ja karvustada... Tunnustada tuleb igal seitsmel juhul. No kuuendal ehk välja arvatud; ehk oli see hoopis viieteistkümnes? Paljud kirjanikud kirjutavad elust, aga Kätlin elab kirjanduses(t). Õnneks mitte ainult. Ta navigatsioon kirjailmas ei

eksi muuilma karidele või kui, siis laksahtades uut lainet vastu vana rünka; tarvidusel ka teisipidi. Meeldiv, et siinne luule on enam mereline kui mureline. Või nõnda mul näis.

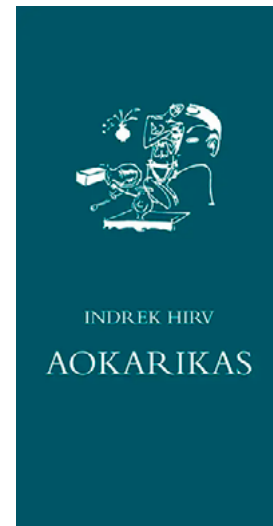
Jah, luule. Nii mitmes kohas tuli rõõmupisarake silmanurgakesse, et oleme mingitel aegadel mingeid asju terake samasorti võtetega läbi mänginud. Ja hea on! Suurem hulk sõnu on siiski servi seisma seatud sedasi, et doominokivide kokkukukkumisel üpriski iseülbalised meremurrud moodustavad. Nii seesuse kui vormimise poolest jättis ägedusliku elamuse. Väga pekslev, laulelduv, süüviv ja sukelduv, taas lendkalana pinnale purtsahtav tekstistik. Ma ei oska veel öelda, kas see luuleraamat mulle otsast otsani meeldib, ent seiklust sõnades pakub tema küll ja veel. Kas tiivad on juured ja kui, siis kellele, kuidas, kunas ja miks: juurelgem. Tiiveldes.

Ilmumisaasta: 2023 ■ Lehekülgi: 185 ■ Kirjastus: Hunt ■ ESTER: https://www.ester.ee/record=b5525190*est

Indrek Hirv *Aokarikas*

Linnar Priimägi *MEΔEIA [Medeia]*

Indrek Hirv on pealkirjatsi lähenedes nagu Robert Ludlum. Alati on tal raamatunimes sees millegi miski. *Unaeraevust* alates, vastse *Aokarikaga* lõpetades. Seniks, kuniks. Kuuldavasti on jõulu eel uus valik trükisoe, eks me näe, Hirve küte ei raage. Kui nüüd punakirjanikega võrrelda, siis näiteks *Enn Kalmu kaks mina* ei saaks olla Robert Ludlumi teos, *Vaeslapse käsikivi* pealkirjajärgselt võiks. Kumbki aga ei saaks kuidagi kaunistada Indrek Hirve raamatu kaant. No ega Indrek Hirvel Paul Kuusbergi ega August Jakobsoniga palju muud ühist olegi,

kui et mingi ajavahemiku jooksul olivad nad kõik korraga elus ning rikastasid oma eksistentsiga Eesti Nõukogude Sotsialistlikku Vabariiki. Õnneks ei mäleta tänased tegusad enam ei eelmainit riiklikku perversiooni ega ilmselt ka nimetet autorite teoseid. Indrek Hirve seevastu polegi vaja mäletada, ta loob ja lauleldab täiesti tänases päevas ning *Aokarikas* on klaar poeesia igaühele, kel mingisugune luulesoolikas ajuvahhe siginenud. Hirv on vähesi poeete, kes oskab n-ö vana head luuleilma vigurdamata me praegusse meeleruumi tuua, kaotamata kvaliteeti. Mingitel aastatel muutus ta mu jaoks terake tüütuks (tekst lahjenes kuidagi, autor tundus ebaent järjekindlana), ent leidis end kohe üles ja praegu ma puhtalt naudin.

Imelik – Indrek Hirv oli mu lemmikluuletajate hulgas jo siis, mil ise alustin, ent on ka nüüd. Sellisi palju ei ole. Kui üldse. Osata olla ühtaegu õrn ja jõuline, minna hinge ja hoida distantsi... Peen mäng.

Linnar Priimäega on veidi keerulisem. Ühalt on nad ju Indrekuga päris sarnased – enamvähem samavanad intellektuaalid, heljuvad terake kõrgemates kihistustes, esteedid igal juhul, kaunistest konservatiivsed ka. Aga kui luulet loed, siis vormiline laks tuleb ärtust ära – Linnar teeb riimilist ja vormikindlat värsistust. Nagu Indrek kunagi tegi. Ka Linnar on varem keerukamat teinud, praegu rahulikuma rütmi võtnud. Et natukene kriitiline olla, ütlen, et viimase luuletuse viimases reas asendanuksin sõna *virvendab* sõnaga *veikleb*, puhtalt rütmi huvides. Muidu ilus armastuspoeem, hea lugeda sõnaga ringi käimist mõistvat inimest. Olen kunagi teinud ühe raamatu ainult riimis luuletustest, see oli vahva ettevõtmine. Usun, et ka Linnar ei pea end teab mis suureks luuletajaks, aga tunneb rõõmu, et oskab näidata, mida tema mõistab, ent kahetsusväärset paljud kirjutajahakatised enam mitte. Äge värk. Värise, Goethe – Priimägi naksab tagumikust. Kui tahab. Sest oskab.

Tuleb kiita ka kunstilist külge. Olgu, laidame esiteks ära. Läbiv kriitpaber haiseb tänapäeval ju hirmsasti. Ent Linnar Priimägi peab lõhnama, mitte haisema! Aroomjas, parfümeerne – paluks nii. Raamatus kasutatud Argo Soodla maalid mõistagi väärivad ilupaberit. Raamatu hakul on autori portree – meenub, et enam kui nelikümmend aastat tagasi maalis ka Indrek Hirv Linnar Priimäest portree. Tartu vaimuruumis haakuvad nad kindlasti kaunisti.

Indrek Hirv *Aokarikas*
Ilmumisaasta: 2023
Lehekülgi: 93
Kirjastus: Ilmamaa
ESTER: https://www.ester.ee/record=b5553912*est

Linnar Priimägi *MEΔEIA [Medeia]*
Ilmumisaasta: 2023
Lehekülgi: 47
Kirjastus: Ilmamaa
ESTER: https://www.ester.ee/record=b5560213*est

Andrus Kasemaa *Au kolhoosikorra!*

Vihastan siin ja rõõmustan jälle, ja nõnda jo tükk aega. Ega oimagi otsest, mis mulje peale jääb. Eks ikka rõõm, sest vihane olla on hirmus lihtne, rõõmustamiseks peab pingutama. Kurja ja heaga nii aina on – headus tahab tööd ja tegemist, pahalus tuleb ise, istu või potil ja oota.

Au kolhoosikorra! rabas raamatuna sutsuke jalust. Et ei olnudki puhas paroodia, midagi Ivan Orava maailmast. Jummal siiras jutt. Leebe, ent julm sissevaade inimeste siseilma, kes täiega ongi endile kolhoosiaja kuldseks muinasajaks kujutlenud. Just nõnda, nagu Pätsi aega meenu-tati kolhoosiajal. Viin, kombainid, ilus elu, kõik oli odav... On tänagi inimesi, kes eelistavad nõnda mäletada. Mis siis, et valesti. Valikuline mälu võimendab head ja unustab halva. Mõnikord mõnedel vasturisti värk käib, siis tõusetatakse tõde ning nopitakse maast tüliõun ja teinegi.

Kasemaa löikab oma elujuustust laastusid, mis maitsevad põnevasti. Soovitan kõigile, kes tahavad päramise poolsajandi kodumaisesse ellu vahedat rahvalikku vaadet. Vaadet, mis vaikselt hääbub, ent ühel või teisel kujul alati alles ja olemas. Pärimus ja rahvaluule kujunevad kogu aeg ning ega Kasemaa saagi jo ealiste iseärasuste tõttu okupatsiooniga mäletada – ta meenutab ja idealiseerib seda paljude inimeste kaudu, paljude mälestuste kaudu. Autori enesekõnet ei maksaks liialt usaldada, ses on küllitsi toda särasilmset kapitalismusevastalisust ja marksismusesõbralikkust – teadmisteta tundmusi ühesõnaga. Annan andeks suurepärase sõna-seade eest. Ise ei mäleta tost ajast peale lõgase saepuru poodide pörandail midagi ilusat. No ma olin linnalaps. Ju maal oli korraks etem olu. Ikkagi ja ausalt saadan omas meeles kukele kogu kolhoosi- ja okupatsiooniaja. Ja kui keegi tuleb ütlema, et elu oli odavam, siis rehkendagem objektiivselt. Palju kallim oli. Inimeste mälus muutub ent kõik.

Samas näen, et autor on sündinud tükike aega pärast Brežnevi surma. Ent minajutustaja väidab end Brežnevi

lõpuaastaid mäletavat. Nii et väike lootus mul ikkagi on, et eesti kirjanik ise ei ole üksnes nunnu andekas totu, vaid hoopis kavalam ning kirjutanud raamatusse iseendaks, minajutustajaks sisse hoopis ühe teise iseenese. Natuke vanema ja tunduvalt napakama.

Juhhei, verejanulised! Siin on raudselt raamat, mille autorit ja tegelasi saaks punasteks täideks nimetada, võiks vändaga käima lüüa kogu maailma õilsa põlguse. Et kuidas naamoodi ikka tohib ja äkki selline kommari-koledus kogu tänapäevane kirjandus ongi, mingi nurka August Mälku lugema. Ilus suur tüli saaks Putini rõõmuks ühiskonnas jälle üles võetud ja kõlbaks kaua kedrata. Loodan väga, et naiivsust osatakse naljana võtta ning imelist üksikasjalikku tänavalu pluss sahviseid minevikupõikeid iseoma eluolu tervenduseks tarvitada just sellena, mis meil siin on – hea kirjandusena. On ennegi totrustest tarkust tulnud, on vastupidigi läinud. Valik on meie. Mina soovitan valida lugemise.

Au kolhoosikorra! ei anna kolhoosikorra tegelikult mitte vähimatki au. Aitab mõista inimesi, kel tolle ajastu suhtes kummalisi tundeid on. Õnneks kasvavad järjest peale põlvkonnad, kes okupatsiooniga jamaga sugugi suhestuda ei taha. Lugegu ja imestagu, mismoodi on võimalik mõelda.

Ilmumisaasta: 2023 ■ Lehekülgi: 223 ■
Kirjastus: Varrak ■ ESTER: https://www.ester.ee/record=b5571836*est

Veebiküsitluse *ERÜ täna ja homme* tulemused

Tuuliki Tõiste, ERÜ juhatuse esimees, Tallinna Tehnikaülikooli raamatukogu arendusjuht

Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu (ERÜ) tähistab 2023. aastal 100 aastat asutamisest ja 35 aastat taasasutamisest. Väarikas iga annab põhjuse tagasivaatamiseks, aga ka mõtlemiseks, kuidas edasi minna. Ühingusse on koondunud entusiastlikud ja missioonitundega vabatahtlikud, kes hoolivad raamatukogude arengust ja soovivad ühist eesmärki silmas pidades ka järgmisel sajalt aastal aktiivselt panustada. Selle eelduse kinnitamiseks või ka ümberlöökkamiseks uuris ERÜ juhatuse lühikese küsimustiku abil, kuidas ühingu liikmed näevad organisatsiooni tervist praegu, millised ootused on kaasliikmetele ja juhatusele, milliseid tegevusi seada esikohale, millistest loobuda ja kuidas edasi tegutseda.

Küsimustik *ERÜ täna ja homme* oli vastamiseks avatud kolme nädala jooksul, s.o 27. märtsist 16. aprillini 2023. a. Ühingu juhatuse koostas 13 küsimust, millest osale sai vastata etteantud vastusevariantide hulgast valides, teisele osale tuli vastata oma sõnadega. Ükski küsimus ei olnud vastamiseks kohustuslik, seetõttu on iga küsimuse puhul vastuste arv erinev. Vastaja sai jääda anonüümseks. Üleskutset küsimustikule vastata jagati ühingu liikmete meililisti kaudu märkega, et vastata võivad ka need raamatukoguhoidjad, kes (veel) ei ole ERÜ liikmed.

Küsimustikule vastas 95 inimest, mis on 2023. aasta alguse seisuga ühingu liikmete arvust ligikaudu 14%. Vastas ka üheksa inimest, kes ei ole ühingu liikmed. Kuna vastajate protsent jäi suhteliselt tagasihoidlikuks, siis ei ole kohane teha põhjanevaid järeldusi, kuid vastuste põhjalikkus lubab siiski üht-teist esile tuua ja tulevikuplaane tehes meeles pidada.

Vastajate tausta uurimiseks esitasime küsimuse ***Mis sind ajendas ühingu liikmeks astuma?*** Vastajad, kes on ühingu liikmed olnud 6–20 aastat (~35%) vastasid enamasti, et ühingusse kuulumine on iseenesestmõistetav, kui töötad raamatukogus. Oled raamatukoguhoidjaks õppinud, siis oled ka kutseühingu liige. Kuni viis

aastat liikmena ühingu tegevuses kaasa löönud inimesed (~19%) vastasid peamiselt, et ühingus nähakse erialaorganisatsiooni, mille tegevustest on kasu, mis annab raamatukogutöötajale tugeva seljataguse. Ühingu kaudu saab vajalikku informatsiooni, asjakohaseid koolitusi, koostöövõimalusi, osaleda erialastel üritustel ja kolleegidega kontakti leida. Samas leidsid vastajad, kes ei ole ühingu liikmed, et nad ei pea vajalikuks liige olla, sest info ja teadmised-oskused, mida ühingu raames kogutakse, jõuavad ka liikmeks olemata nendeni.

Eelmise küsimuse laiendusena küsisime: ***Kas sinu hinnangul nähakse raamatukogutöötajate hulgas soovi ja vajadust ühingusse kuuluda? Miks?*** Üle poole vastanutest arvas, et see pole vajalik, sest info ja teadmised, mida ühingu raames kogutakse, jõuavad eri kanaleid pidi ka mitteliikmeteni. Samuti saavad mitteliikmed osaleda ühingu korraldatavates tegevustes. Ei nähta vajadust ekstra kuhugi kuuluda, ise organiseerida ja panustada, ei meelita ka kohustus liikmemaksu tasuda, kuna see ei anna maksjale mingeid eeliseid. Mitmed vastanud, kes on olnud ühingu liikmed rohkem kui 20 aastat (~37% vastajatest) ütlevad, et ilmselt on mõtteviis muutunud, individuaalsust on rohkem. Nende hinnangul peeti paarikümmend aastat tagasi rohkem vajalikuks ühisesse katusorganisatsiooni kuuluda.

Üks vastaja ütles, et ERÜ on praegu oma imago poolest kutseorganisatsioon, mitte raamatukogutöötajate organisatsioon, raamatukokku tullakse tööle erinevate kutsetega, nt haridustehnoloogid, meediaspetsialistid, IT-spetsialistid jpt, ja seetõttu tundub, et teiste kutsetega inimesed ei saaks ERÜ-sse kuuluda.

See on kindlasti mõttekoht edaspidiseks – kuidas organisatsiooni kuvandit luua ja olla avatud kõigile raamatukogus töötavatele spetsialistidele. Kuidas praegused liikmed saaksid oma kolleege ühingu liikmeks kutsuda, kas osatakse selgitada eeliseid ja kasu, mida liikmeks olemisest saadakse? Sest tegelikult oleks ühing seda tugevam, mida enam sinna koonduks erineva kompetentsiga inimesi, kes kõik tegelikult töötavad raamatukogude arengu nimel.

Ühingu jätkusuutlikkust silmas pidades tekib küsimus: kuidas edasi? Kas ja mis ajendab uusi raamatukogutöötajaid edaspidi ühingusse astuma, mis motiveerib, millised on eelised ja millisena nähakse ERÜ rolli?

Praegu tunnetatakse, et koos tegemises peitub jõud, ühing on tugev seljatagune ja võimalus eriala arengus kaasa rääkida on suur. Küsimusele **Kas ja kuidas tunned ühingust tuge oma tööle/tegevusele?** vastas 80%, et tunneb tuge ja ka innustust. Peamiselt tuntakse tuge jagatava erineva info näol, ühiste tegevuste, koolituste, mõttetalgute, sündmuste jms kaudu. Suurt toetust tuntakse ühingu sektsioonide, toimkondade jt üksuste kaastastelt, kolleegidelt. Võrgustikku kuuludes leiab uusi tuttavaid, sõpru, kontakte (sh välisriikidest), sest see on ainus organisatsioon, mis veel ühendab raamatukogutöötajaid. Ühingu välja töötatud strateegilised dokumendid aitavad oma raamatukogus sihte seada, raamatukoguvaldkonda laiemalt näha ja kogemusi oma töös rakendada. *Kui vaja, saan ka tuge. Aga põhilisem on see, et keegi hoiab silma peal raamatukogunduse*

süsteemil. Ühing on raamatukoguhoidja kutse andja, raamatukogude mainekujundaja ja suunanäitaja uuenduste alal.

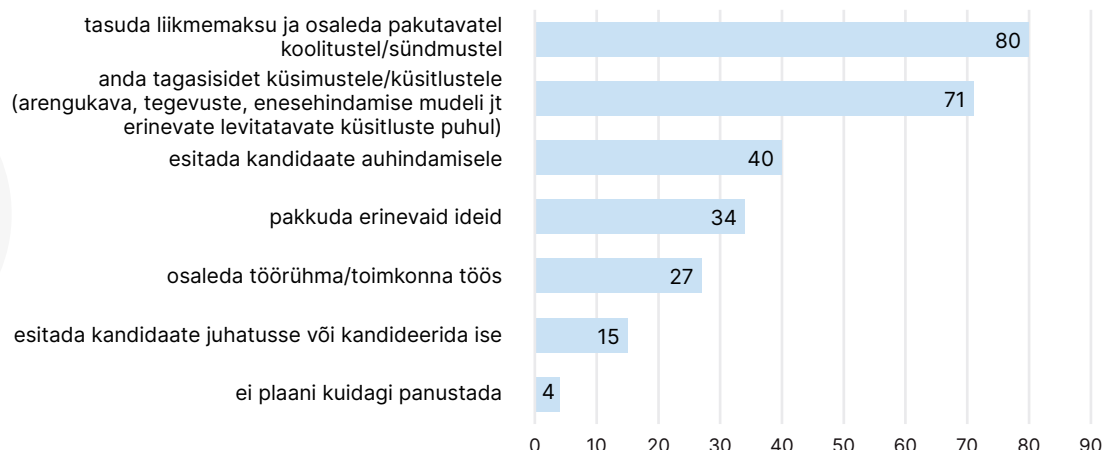
Organisatsioonile on enesehindamiseks vajalik ka teada, mis vajaks parandamist, seetõttu küsisime, **millest tunned ühingu liikmena puudust?** Mitu vastajat ütles, et enim tuntakse puudust ajast, s.t et endal võiks olla rohkem aega osaleda ühingu korraldatavatel üritustel või eest vedada ja kaasa lüüa tegevuste korraldamises.

Tunnetatakse, et **ühing võiks jõulisemalt sõna võtta** raamatukogupoliitika, raamatukoguhoidjate palga ja järelkasvu teemadel – seda nii riiklikul kui ka kohalikul tasandil. Öeldakse, et kriisilolukorras ei tunta ühingu liikmete ühtsust, *ühing ei anna raamatukogudele kaitset, kui on vaja, et raamatukogud üldse alles jääksid.* Vastustest kumab läbi, et häirib kaasliikmete passiivsus: tuntakse puudust aktiivsusest. Ollakse puudutatud, et on liikmeid, kes aktiivselt ei panusta ega anna oma osa ka liikmemaksu tasudes ja seeläbi on koostöö ning ühine rinne nõrgem. Tuntakse puudust tulevikku vaatavatatest sündmustest ja infost, mis toimub meie valdkonnas maailmas, soovitakse rohkem õppereise. Mitu vastajat on märkinud, et ühing on keskendunud rahvaraamatukogudele, nt teadus- ja kooliraamatukogude teemad on vähe tähelepanu saanud ja ei leita sobivat töörühma, millega liituda. ERÜ peaks olema arvamusi liider ja poliitiliselt oluline organisatsioon: *annab tunda, et palgalisi inimesi praktiliselt pole ja kõik käib muu kõrvalt vabatahtlikuna panustades. Õhinapõhine töö kannab vaid seni, kui on inimesi, kes pole veel läbi põlenud.*

Ütleb eesti vanasõnagi, et kus viga näed laita, seal tule ja aita. Seepärast küsisime ühingu liikmetelt, **kuidas ja kas plaanid panustada raamatukoguhoidjate ühingu edasisse tegevusse?** Etteantud vastusevariantidest võis valida mitu.

Joonis 1. Ühingu tegevustesse panustamise osakaal

Kuidas ja kas plaanid panustada raamatukoguhoidjate ühingu edasisse tegevusse?

Vastustest selgub, et pigem on aktiivseid eestvedajaid vähem kui neid, kes on valmis osalema juba korraldatud tegevustes (80 vastust) ja pakkuma ideid ja mõtteid (34) ise neid ellu viimata. Ei olda valmis ise juhatuse töös osalema – üksnes 15 vastajat 95-st ütleb, et *panustan esitades kandidaate juhatusse või ise juhatuse töös osaledes*. Kolmandik vastanutest on valmis kaasa lööma ühingu üksuste töös (27). Pisut vähem kui pooled vastanutest (40) ütlevad, et on valmis märkama kolleegide tegemisi neid auhinnakandidaatideks esitades. 71 inimest on valmis andma tagasisidet valminud dokumentidele ja vastama küsitlustele. Üha rohkem kostab häält, et **ühingu erinevatesse tegevustesse panustavad alati samad inimesed**: *on aktiiv, kes pühendab oma aega ja energiat, et raamatukoguvaldkond areneks, raamatukoguhoidjad oleks esindatud ja nähtavad, kuid siis on suur osa nn passiivsemaid liikmeid, kes panustavad osalemisega sündmustel, mis on juba korraldatud*.

Rõõmu teeb, et küsimusele **Kas tunned, et sinu pädevused, ettepanekud ja ideed on leidnud ühingu rakendust?** vastas kolmandik, et jah, päris kindlasti on. Veerand vastanutest ütles, et *mõnikord on nende esitatud ideed ja mõtted jõudnud teostuseni*. Leitakse, et oma teadmisi jagades saab olla kutsealale kasulik. **Ühingu ettepanekud ja kaasatötamine alati oodatud ja väljapakutud ideed saavad ka rakendatud, kui olla ise aktiivne ja oma mõtteid väljendada**. Küsimuse üheks valitavaks vastusevariandiks oli väide, et *praegu veel ei ole*, selle vastuse valis 26 inimest. Siinkohal tuleb märkida, et küsimuse koostamisel jäi kahjuks täpsustamata, miks ei ole mõtted teostuseni jõudnud: kas seepärast, et neid pole pakutud või on esitatud ideed kui ebaolulised

kõrvale jäetud. Üheksa vastanut aga arvas, et *ühingu tegeldakse valdavalt suurte ja kaugete teemadega, mitte sellega, mis mulle muret teeb*.

Kaasa rääkimise ja mõtlemise ning korraldamisega on valmis tegelema suhteliselt vähesed, kuid see-eest on ootused nii juhatusele kui ka ühingu kaasliikmetele päris suured. Küsimusele **Millised ootused on sul ühingu juhatusele ja/või kaasliikmetele täna ja edaspidi?** vastati, et soovitakse, et kaaslased oleksid aktiivsemad, raamatukogude eest seistaks jõulisemalt, ühingu peab olema kuuldav ja nähtav nii meedias kui ka valitsejatele, ühingu peab lahendama erialahariduse mured ja aktiivselt panustajad peaksid veel rohkem pingutama. On möödapääsmatu leida karismaatiline eestkõneleja. Ehk siis teatakse, kuidas ja mida peaks, kuid ootused peab realiseerima keegi teine.

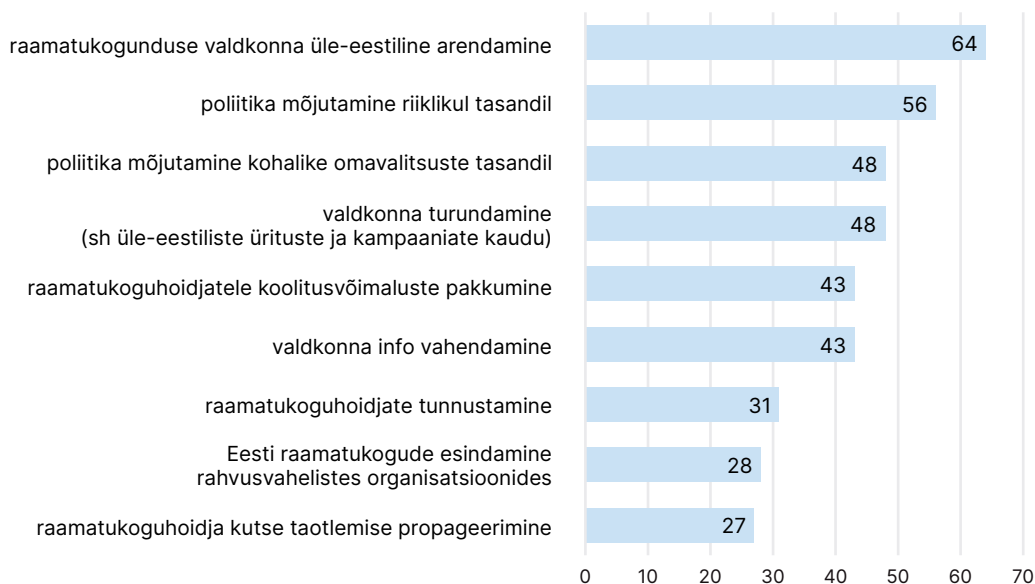
Samas päris mitmed vastajad ütlesid ka, et tegelikult nad ei taha ootusi seada, sest ise ollakse teadlik oma rollist, s.t kui ise ei ole aktiivne, siis ei saa oodata, et teised sinu eest probleemid lahendaksid ja sinu eest sõna võtaksid. Üks vastanutest ütleb, et *raamatukoguhoidjad peaksid ise olema sõnaosavamad, et kohalikul tasandil üldse silma paista ja tõsiseltvõetavad olla*. **Ühingu saab siinjuures pakkuda tuge ning tööriistu raamatukoguhoidja enesearenguks**. Kolmandik vastajatest ütles, et kõik on hästi: soovis jõudu ja jaksu ning uusi ideid ja aktiivseid liikmeid ka edasiseks.

Ühingu tulevikuplaanide tegemiseks ja uue perioodi arengukava sisustamiseks küsisime: **Milliste teemadega peaks ERÜ tulevikus senisest rohkem tegelema?**

Joonis 2.

Olulisemad teemad, millega ühingu peaks tegelema nüüd ja tulevikus

Milliste teemadega peaks ERÜ tulevikus senisest rohkem tegelema? Nimeta kuni kolm olulisemat

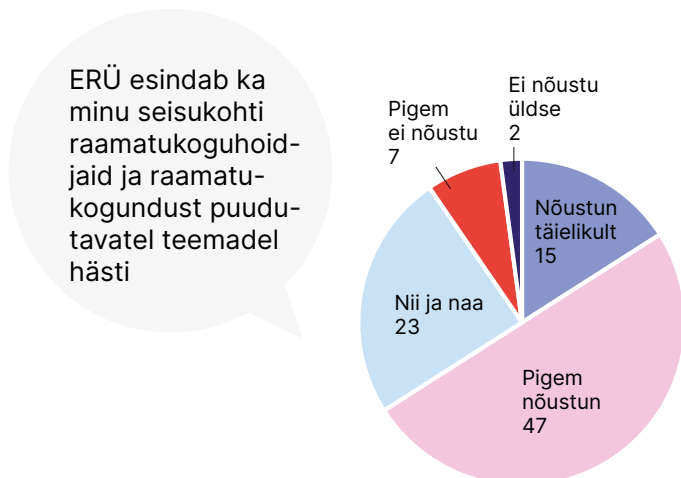

Nimeta kuni kolm olulisemat. Oli võimalus järjestada pakutud vastusevariandid või ise vabas vormis kirjutada midagi muud lisaks.

Enim oodatakse raamatukoguvaldkonna arendustegevusi nii üle-eestiliselt kui ka kohalikul tasandil. Oluliseks peetakse poliitikute-omavalitsusjuhtide mõjutamist raamatukogudele soodsas suunas. Oluline on ka raamatukogude turundustegevus, et raamatukogud oleks nähtavad ja teadmine raamatukogudes pakutavast jõuaks kõikjale Eestis. Kindlasti oodatakse, et ühing jätkaks raamatukoguhoidjatele koolitusvõimaluste pakkumist ja kutse andmist ning meie kutse väärtustamist. Raamatukoguhoidjate tunnustamine võiks ka jääda ERÜ ülesandeks.

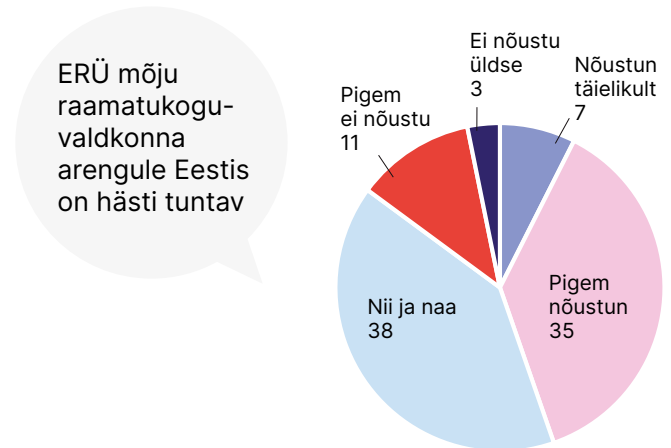
Küsimusele **Kas ja kui hästi esindab ühing raamatukoguhoidjate seisukohti?** vastas kaks kolmandikku osalenutest, et seisukohad on tõesti hästi esindatud. Oma valitud vastust sai ka kommenteerida. Mittenõustujad leiavad, et ERÜ hääl on nõrk, kui üldse kostab, kommunikatsioon on kehv, et ühingu üksused sellisel kujul ei vasta enam kaasaegsetele vajadustele. Eraldi märgiti, et kooliraamatukogude teema on nõrgalt esindatud. Üks vastajatest ütleb: *raske on väita, mida või keda NAD esindavad.* Ühingu liikmena tekib küsimus, kes on NAD ja kes on vastaja? Kas väite esitaja ei ole osa ühingust, kas tema ei näe oma rolli ühingu hääle tugevdamisel ja seisukohtade esindamisel? Ühing toimib vabatahtlike koostööl ja keegi ei ole teisele teenusepakkujaks. Nii palju kui on vastajaid, on ka vastusevariante. Tasakaaluks jäi kõlama ühingu liikme lause, kes ütles, **et kuna ise annan panuse, siis tegelikult ka näen, et mu seisukohad saavad kajastatud ja esindatud.** Ühing esindab Eesti raamatukogude ja raamatukoguhoidjate huve ka rahvusvahelisel tasandil.

Joonis 3.
Seisukohtade esindatust tunnetavate ühinguliikmete osakaal

Väitele **ERÜ mõju raamatukoguvaldkonna arengule Eestis on hästi tuntav** andis hinnangu 94 inimest. Lisaks oli võimalik valitud vastusevarianti ka kommenteerida. Vastustest kumas läbi, et küsimustik avanes ajal, mil raamatukogude aasta oli just lõppenud ja uudised raamatukogude sulgemisest Võru- ja Läänemaal olid väga ootamatud ning värsked. Vastustest ilmneb raamatukoguhoidjate mure oma tuleviku ja raamatukogude säilimise pärast. Ühingu heidetakse ette tegevusetust raamatukogude päästmisel, samas nenditakse, et *poliitikut ei ole väga agarad neile antavat nõu kuulda võtma. Samas tundub, et viimasel ajal on ERÜ rohkem pildis ja kuuldaval.*

Joonis 4.
Hinnang ühingu tegevusele raamatukoguvaldkonnas laiemalt

Suur osa küsitluid tundis, et ühingu tegevusel on mõju raamatukoguvaldkonna arengule, on märganud, et ühing on võtnud seisukohti, toetanud kolleege, leidnud tee nii kohalike omavalitsuste kui ka nt Kultuuriministeeriumi esindajateni. **Ühingu tegevuse toel leitakse võimalus lihtsamalt suhelda raamatukogu omanikega, ühingu liikmete koostöös välja töötatud strateegilised dokumendid 21. sajandi raamatukogu ja Rahvaraamatukoguteenuse kvaliteedihindamise mudel on olnud aluseks oma raamatukogu arengusihside seadmisel.** Mõistetakse, et just ühingu liige on see, kes saab koostöös sündinud tööriistade abil oma piirkonnas tehtut rakendada. Seega rakendub mõju nende kaudu, kes jälgivad teemasid, on teadlikud, ise kaasa rääkinud.

Leitakse, et just praegu on õige aeg aktiivne olla, kaasa mõelda ja kaasa rääkida. Raamatukoguhoidja eneseareng on võti parema raamatukoguteenuse pakkumisel. Kolleegid, kes koguvad maailmast ja ka lähematelt naaberitelt kogemusi ja häid praktikaid ning soovivad ka oma

raamatukogus neid ellu viia, viivad edasi raamatukogude arengut Eestis. Ühing on siin katusorganisatsiooniks, mille abil ja koostöös sünnivad mõned asjad ehk see-tõttu paremini kui üksi mõeldes ja nokitsedes. Küll aga on iga liikme ülesanne oma mõtetest märku anda ja need laiema ringini tuua, et olulised murekohad tõesti ka aru-telude teemaks võetaks. Siinkohal tõstataksin küsimuse, mida ühing saaks oma liikmete toetamiseks teha, mida iga liige ise saab teha, et küsimused ja probleemid jõuak-sid laiema avalikkuseni? Kui probleemi tõstatamisel ei tulda nõu küsima, arutama, ühingu mõne üksuse liikme-tega nõu pidama, siis ei saa ka suurema kogukonnana tuge pakkuda. **Ühing saab toimida just nii hästi, kui tihe-dalt liikmed suhtlevad**, üksteist toetavad ja aitavad, infot jagavad ning teemasid tõstatavad.

Mitmel korral nimetati küsitluse vastustes, et raamatu-kogusid tuleb rohkem esile tuua, turundada, nähtavamaks muuta. Üks viis raamatukogud nähtavamaks teha on kor-raldada mitmesuguseid üritusi. Näiteks on ühing juba 32 aastat tähistanud igal aastal oktoobri kümnel päeval raamatukogupäevi. 2022. aasta oli raamatukogude aasta, mil toimus tuhandeid üritusi üle Eesti: neid sündmusi ka turundati aktiivselt. Aktiivne pressitegevus ja pidev n-ö pildil olemine paneb jällegi küsima, kuidas edasi? **Kas ja kuidas ühing saaks vedada sündmusi, mis tõstaks raamatukogud vähemalt paar-kolm korda aastas tähele-panu keskpunkti?** Mida või keda on vaja selleks, et ka tänapäevases maailmas, kus on tuhandeid tähelepanu-nõudjaid, teavitustegevus tõesti ka päriselt töötaks? Küsisime, **millised need sündmused võiks olla, mida koos üle-eestiliselt samal ajal korraldada** ja mille puhul võiks olla ühing see, kes kuulutab välja, koostab plaani, koordineerib ning suhtleb pressiga.

Enim nimetati kampaaniat *Avasta Eesti raamatukogusid*, üle-eestilist aktsiooni *Raamatukogud ratastel* ja arute-lusid/dialooge raamatukogudes. Tunti ka vajadust kor-raldada e-teenustele eraldi kampaaniapäevi, oodatakse ekstra päeva kooliraamatukogudele. Raamatukogude aastast meeldisid ka projektid *Õöraamatukogu* ja *Luge-mistund*. Esile toodi pannkoogipäev, mis tõi lapsed ja pered suve algust tähistama raamatukogudesse, ja kauge-tööpäev. Soovitakse, et raamatukoguhoidjad võiksid roh-kem külastada teisi raamatukogusid Eestis ja ka kauge-mal, ühing võiks korraldada suvepäevi või matku, piknikke, et olla koos. Soovitakse suurejoonelisemat auhinnagalat.

Küsimustiku lõpus palusime vastajail teha **ettepanekuid, mis aitaksid muuta ERÜ-d kui organisatsiooni paremaks ja selle mõju suuremaks**. Soovitati teha rohkem koostööd, koguda liikmetelt aktiivsemalt liikmetasu ja liikmetel seda ka ausalt maksta, sest raha panevat kõik rattad kiiremini ning tõhusamalt käima. Raamatukoguhoidjad võiksid olla ise aktiivsemad ja julgemad oma tööst rääkima, ka oma kohalikul tasandil. Ühingu liikmed võiksid uutele töötaja-tele tutvustada ühingu ja kutsuda kolleege liituma. Mitmel

korral soovitati ühingu olla rohkem meedias pildil, korral-dada rohkem seminare, mõttetalguid, väljasõiduistungeid, viia kokku kohalikud haridustöötajad, omavalitsuse amet-nikud ja raamatukoguhoidjad. Mõju aitaks suurendada regulaarne meedias figureerimine, nt kirjandussaadetes.

Ühingu juht võiks olla palgaline töötaja, kes saab siis sel-lele tööle 100% pühenduda. Hea oleks ka valdkonna eest-kõneleja ja palgalise kommunikatsioonijuhi olemasolu: tihedam suhtlus organisatsiooni siseselt aitaks paremini liikmeid kaasata. Tehti ettepanek hakata välja andma lõbusamat kuukirja, kuhu saadetakse nupukesi, mis kus toimub, inimeste hobidest, küllakutseid jms. Oluline on leida järelkasvu noorte aktiivsete raamatukogutöötajate näol, kes soovivad valdkonda edendada. Kutse andjana peaks ERÜ rõhutama, et töölepingute sõlmimisel arves-tatakse ka kutsetunnistuse olemasolu ja ära ei tohi unus-tada raamatukoguhoidjate palgaküsimusi.

Tuleb alustada uue arengukava koostamist ja strateegiliste eesmärkide seadmist järgnevas viieks aastaks!

Küsitluse tulemusi **kokku võttes** tuleb tõdeda, et vaata-mata üsna vähesele vastanute arvule leidis ühingu juhatus piisavalt mõtteainet tulevikuks. Järgmisel aastal lõpeb ühingu arengukava viimane periood, tuleb alustada uue arengukava koostamist ja strateegiliste eesmärkide sead-mist järgnevas viieks aastaks. On vaja püüda näha kau-gemale, fikseerida fookusteemad ja nende nimel tööd jätkata. Kommentaaride põhjal sõnastaksin esmased teemad ühingu kui organisatsiooni arenguks: ühingu juhtimise tõhustamine; struktuuriüksuste, nende arvu ja eesmärkide üle vaatamine; uute liikmete värbamiseks kommunikatsiooniplaani koostamine; praeguste liikmete aktiveerimine, et osaletaks rohkem eestvedajana.

Organisatsioon on elujõuline, kui eri tüüpi raamatukogu-dest leidub aktiivseid, motiveeritud liikmeid, kes soovivad pakkuda oma oskusi ja teadmisi, tahavad kaasa mõelda ja olla eestkõnelejad. Koostöö, pealehakkamise julgus ja ühine eesmärk on see, mis ühingu ja Eesti raamatukogu-sid edasi viib. Südamega tehtu toob rõõmu ja tarkust kõigile. Vabatahtlikuna tehtud töö kannab parimaid vilju, sest motivaatoriks on inimese enda soov maailma pare-maks muuta.

Maaraamatukoguhoidjate suveseminar 2023

Lea Rand, Toila Vallaraamatukogu direktor, ERÜ maaraamatukogude sektsiooni juht

ERÜ maaraamatukogude sektsiooni 32. suveseminar *Raamatukoguhoidja kümme ametit* toimus 14.–16. juunini Tartumaal. Kolme päeva sisse mahtusid tutvumine Tartu-
maa raamatukogude, muuseumide ja kirjanduseluga, saime osa Peipsiääre kultuuri-
loolisest pärandist sibulateel ning õppisime mängulisel teel lapsi lugema innustama.

Suveseminaristid söitsid Saadjärvel parvega.
Foto: Lea Rand

Seminari esimene päev algas kogunemisega Kõrveküla raamatukogus, kus tervitas meid **Hele Ellermaa**. Edasi suundusime Lähte ühisraamatukogusse, kus raamatukogu koostööst gümnaasiumiga tegi ülevaate **Heili Tali**. Äksi raamatukogu ja soomepoiste tubamuuseumi, mõttelist osa kohalikust raamatukogust, tutvustas meile **Anita Priks**. Peale lõunat oli soovijatel või-

malus tutvuda Jääaja Keskusega või teha parvesõit Saadjärvel. Parvesõit oli omaette elamus ja seal, varbad vees ja kolleegide jutuvada kõrvus, oli tunne, nagu oleks puhkus ise kätte jõudnud.

Õhtu eel jõudsime Juhan Liivi muuseumi, kus lisaks muuseumiga tutvumisele saime nautida ka nullteatri

etendust *Ma tahaksin olla kui lill...* .
Juhan Liivi imaginaarne rännak Jaapani zenbudistlikusse kloostrisse. Mulle isiklikult oli see tõeline elamus: nii hästi mängitud, samas kuidagi valus ja puudutav. Minimalistlik, rituaalne, vaikust hindav lavastus on Juhan Liivi tsüklis viimane. Luuletajat mänginud **Karl Edgar Tammi** pani ennast vaatama nii, et vahepeal ununes hingamine ära.

Õhtuks jõudsime oma ööbimispaika, külalistemajja Kadrina Mõis. Seal sai heisatud ka laagrilipp ja meid käis tervitamas Peipsiääre vallavanem **Piibe Koemets**. Peale õhtusööki rääkis Kadrina Mõisa peremees mõisa ajaloo ja oma tegemistest, Peipsiääre valla keskraamatukogu direktor **Sirje Leini** andis ülevaate valla raamatukogude koostööst ja *töö sektsioonides* toimus veel peale südaöödki.

Teine päev viis meid Peipsi äärde. Esimene peatuspaik oli Kodavere kirik. Sealt saadud emotsioonid olid väga segadust tekitavad ja pakkusid kõneainet veel järgmisel päevalgi. Kallastel ootas meid kohalik raamatukoguhoidja **Liidia Opikova**, kes rääkis väga huvitavalt oma linnast, selle ajaloo ja tänapäevast. Vaatasime üle

ka raamatukogu. Edasi suundusime Alatskivile, kus koos **Anne Toomega** käisime Juhan Liivi kalmul ja tutvusime Alatskivi raamatukoguga. Kui ka Kolkja ja Varnja raamatukogud olid üle vaadatud, ootasid meid Varnja vanausliste palvela ja muuseum. Varnja Perekeltsi juhataja **Raissa Poljakova** tutvustas meile vene vanausliste kombeid ja eluolu. Ja nii head uhhaad ja sibulapirukat kui Raissa meile pakkus, pole mina küll varem saanud.

Pealelõunal ootas meid ees tore ja soe kohtumine Turgi käsitöö- ja tervisetalus, kus sealne pererahvas, **Veinika ja Ergo-Hart Västrik** tutvustasid oma talu ajalugu ja praegusi tegemisi. Seal talu õuel, vana pärna all istudes oli tunne kui vanajumala selja taga – nii rahulik ja muust ilmakärast eemal oli see olemine seal. Aga rahuhetk oli sissejuhatajate järgmistele emotsioonidele. Ees ootas meid Pala raamatukogu ja selle hoidja **Anu Saul**. Raamatukogust sõitsime edasi Anna Haava sünnitalu asukohta, kus kohtusime Anna Haava Sõprade Seltsi liikmetega

Harisime end Liivi Muuseumi püsinäitusel
Oleksin ma luuletaja, mis avab Juhan Liivi elu ja loomingut.
Foto: Lea Rand

Maaraamatukoguhoidjate suveseminar 2023: osalejate ühispilt Liivi Muuseumis. Allikas: ERÜ

ja saime osa hingekeeli helisema panevast luule- ja muusikakavast. Selts annab soovijaile võimaluse osaleda luuletaja loomingu ja selle kaudu kogu Eesti luulepärandi hoidmisel ning on seadnud oma missiooniks ka uuesti üles ehitada kunagine elumaja selle endisel asemel Anna Haava kodukohas Haavakivi külas Peipsiääre vallas. **Linda Olmaru** on selle mõtte ajal tegutsenud juba paarkümmend aastat. Koos **Merle Müüri** ja **Merike Jaaniskiga** mööda

Eestit ringi rännates ja Anna Haava toona veel avaldamata luulet esitades kogunesid esimesed annetused. Möödunud aasta detsembri lõpus registreeritud Anna Haava Sõprade Selts jätkab annetuste kogumist, avatud on konto EE474204278627039509 Coop Pangas. Teise, pika ja emotsiooniderohke päeva lõpetasime Kodavere keele ja pärimuskultuuri õpitoaga Kodavere pärimuskeskuses. Tutvusime keskuse tegevusega ning saime nautida Kodavere duot ja **Berit Petolai** luulet.

2016. a avati Alatskivi hariduspink, millel Juhan Liivi luuleread: *Pojuke, õpi raamatut!* Pingi idee ja kavandi autor on kunstnik Vello Laanemaa, töö teostas Puukujurid OÜ. Foto: Lea Rand

Kolmanda seminaripäeva hommikupoolikul toimus töötuba *Mängides lugema innustamine*, mida juhendas **Riina Belov**, 2022. aasta parim maa-raamatukoguhoidja. Kolme tunni vältel jagas Riina häid nippe ja nõuandeid, kuidas mängu kaudu tuua lapsi ja noori raamatute juurde. Peab ütleva, et ega see lapse leidmine enda seest nii väga lihtne polnudki. Tegime laste kombel läbi teematunni *Legolugu*, mille käigus pidime legoklotsidest meisterdama ühe tegelase ja eseme ja siis nendest ühe loo kirjutama. Samuti saime ühejuturaamatut koostades lasta fantaasial lennata, aga ka lõigata ja kleepida. Suur tänu Riinale innustamise, julgustamise ja heade ideede eest!

Suur tänu ka kõigile, kes meid neil päevil Tartumaal nii soojalt vastu võtsid. Suur tänukummardus Helele, tänu kellele olid need kolm päeva sisukad ja vaheldusrikkad!

ERÜ maaraamatukogude sektsiooni lipp sai üle antud Jõgevamaale ja järgmisel suvel kohtume juba seal!

Hubast Kolkja raamatukogu külastamas. Foto: Reet Olevsoo

Rege rauta suvel ehk Kuidas kooliraamatukogu- hoidjad uue õppeaasta tarvis teadmisi kogusid

Varje Mägi, Keila Kooli raamatukogude juhataja, ERÜ kooliraamatukoguhoidjate sektsiooni juhatuse liige

14.–16. augustil toimus kooliraamatukoguhoidjate suveseminar. ERÜ kooliraamatukogude sektsioon loodi kaksikümmend viis aastat tagasi ning juubelihõngulise aasta suveseminari pidamiseks pole Tartust paslikumat kohta. Kolm päeva Ropka linnaosas asuvas Tartu Rakenduslikus Kolledžis (VOCO) möödusid kiiresti. Nende päevade sisse mahtus nii ettekannete kuulamist, kogemuste jagamist kui ka raamatukogude külastusi Tartu linnas ja sealt väljaski.

ERÜ kooliraamatukogude sektsiooni suveseminaril osalejad VOCO raamatukogus. Allikas: erakogu

Esimene seminaripäev möödus VOCO raamatukogus. Kui avasõnad öeldud ning tervituskõned peetud, saime võimaluse piiluda ka külalislahke majarahva teistesse ruumidesse. Põnevaid lahendusi õpi- ja personali ruumides jäädvustasid vast pea kõik ringkäigulised. Kui majas õpivad ametit teiste seas nii tiserid, kokad, majutusteenindajad kui ka IT-spetsialistid, siis pole imestada, et seminaril osalejad said ka ime maitsvate söökide ning mugava majutuse osaliseks. Ja abikäed projektori seadistamiseks olid ka kiiresti varnast (loe: majast) võtta.

Kui seltskond ringkäigult raamatukogusse tagasi jõudis, algasid ka lubatud ettekanded. Ettekannete suureks kiituseks võib öelda, et pea kõik esinejad andsid ka kuulajatele võimaluse kaasa mängida ja nuputada.

Värskelt Tartu tolmu jalgadelt pühkinud ja augustis Narva Eesti Riigigümnaasiumi eesti keele ja kirjanduse õpetajana tööle asunud **Mai Nurka** teemad andsid osalejatele häid mõtteid ning praktilisi näiteid kirjandusõpetuse lõiminguvõimlustest gümnaasiumis. Kogu Eestis on praegu aktuaalne ka eesti keele õpetamine teise keelena. Kui meie eesmärk on suurendada õpilaste aktiivset osalemist õppeprotsessis, siis mängustamine on üks kindlasti toimiv meetod. Kindlasti seetõttu, et osalejad said soojendusharjutuse näol ise kohe kinnituse: toimis!

Häid mõtteid oma raamatukogutöö mitmekesistamiseks sai teadmiseks kõrva taha ning paberile panna Tartu Oskar Lutsu nimelise Linnaraamatukogu laste- ja noorteosakonna juhi **Ädu Neemre** ettekannet kuulates. Temalt kuulsime, mida kujutab endast Tartus alguse saanud ning nüüd üle-eestiliseks kasvanud laste- ja noortekirjanduse festival Luup.

Meie tagasiside alusel pälvis enim kiidusõnu aga Tartu linnaraamatukogu Karlova-Ropka harukogu raamatukoguhoidja ja kirjaniku **Mairi Lauriku** ettekanne *Ulmekirjandus raamatukogus*. Haarav esitus ning praktiline materjal pöörasid ilmselt nii mõnegi seni ulmekirjandusse vaikse umbusuga suhtunud raamatukoguhoidja mõtted uutele ulmemeelsetele radadele. Julgust õpilastele ulmekirjanduse tutvustamiseks süstis see ettekanne igal juhul.

Hästi ette valmistatud oli ka Eesti Lastekirjanduse Keskuse lastekirjanduse uurija **Jaanika Palmi** ettekanne. Päeva viimast ettekannet kuulama asudes tõi osalejatele mõnusa muige suule ekraanilt vastu vaatav tunniplaan (kaheksa tunni ja koduse ülesandega). Uuem laste- ja noortekirjandus oskuslikult ainete kaupa välja tooduna ning väärt info raamatukoguhoidjat kursil hoidvate veebilehtede näol pani väärika punkti esimesele info tihedale päevale.

Teine seminaripäev möödus ringkäikudel. Hommikune külaskäik viis linnalähedasse Tartu Ülenurme Gümnaasiumisse, kus osalejaid võttis lahkesti vastu raamatukogu juhataja **Marje Vosso**. Tagasiside osalejalt: Ülenurmes tekkis tänu imelisele Marjele suurepärase arutelu/infovahetus, mis päriselt kooliraamatukogudes toimub. Kui laiahaardelised on kooliraamatukoguhoidjad ning kus ja kuidas on mingid asjad jooksma saadud.

Spontaanne *Praktikult praktikule* õpituba toimus aga Tartu Ülikooli raamatukogu ees, kui tegime seal koolituse ootel istudes aega parajaks. Nimelt jagasid Pärnu Ülejõe Põhikooli raamatukoguhoidjad **Krista Karu** ja **Neidi Tökke** oma kogemusi MATIK-õppega: räägiti võludest ja valudest, mida ja millest õpiti.

TÜ raamatukogus sai kuulata raamatukogu infosüsteemi peahalduri **Anneli Sepa** loengut *Kataloogimine raamatukogus*. Teame ju kõik, et raamatukoguhoidja töö kiirus ja kvaliteet on suurel määral seotud andmebaasis sisalduva teabe korrektsusega. Siin otsiti vastuseid järgmistele küsimustele: *Kuidas ja kelle abil tekivad kirjed andmebaasi? Mida teha siis, kui laual on teavik, mille kirjet ei ole... Ootad pool aastat, kuni kirje tekib või pusid ise? Millised on minimaalsed nõuded ise kirje tekitamisel?*

Kaks tundi majaküllastust ülikooli raamatukogus möödus samuti ülikiiiresti. Heitsime kiire pilgu osakondadele ja uudistasime muuhulgas läbi klaasi, kuidas robot tagastatud raamatuid sorteerib. Kuulata-vaadata sai seal ka raamaturestauratorite tegemisi.

Teise seminaripäeva viimane ettekanne sai aga kuulatud taas VOCO majas, kus TÜ infoteaduste lektor **Krista Lepik** tehisintellekti üliõpilastöösse tungimist vaagis. Päeva lõpetas kohtumine kirjanik **Mart Kivastikuga**. Tänavu Tartu linna-

Kogu Eestis on praegu aktuaalne ka eesti keele õpetamine teise keelena. Kui meie eesmärk on suurendada õpilaste aktiivset osalemist õppeprotsessis, siis mängustamine on üks kindlasti toimiv meetod.

kirjaniku staatuse pälvinud kirjanikuhärra jagas oma muljeid nii kirjutamisest, filmindusest kui ka linnakirjaniku eluga kaasnevast.

Viimase päeva esimese poole täitis töötuba, mida juhatasid kooliraamatukogude sektsiooni praegune juht **Eelika Rand** ning eelnevalt seda vankrit vedanud **Sirje Riitmuru**. Töötoa teema oli *Raamatukogutunni fookus uues õppekavas*. Sedapuhku said osalised gruppides jagada oma mõtteid ja tutvustada tegemisi, kuidas keegi raamatukogutunde korral-

dab: millised on koolis traditsiooniliseks kujunenud üritused või tunnid, mis aitavad kooliraamatukogu põhiülesandeid ka tegelikult ellu viia. Raamatunäitusi võib ju ikka teha, ent õpilaste iseseisva õpitoo ja teabe hankimise oskuste ning lugemishuvi arendamiseks saab kaasajal teha väga palju muudki. Seda tõestas ka gruppides jagatu.

Sellest aga, kuidas on võimalik saada tuge ja abi rahvusraamatukogust, andsid seminari viimaste esinejatena teada **Eva Ladva** ja

Rita Enna. Milliseid töötubasid ja koolitusi on võimalik koolidesse läbi viima kutsuda, sai kuulda RaRa meediapädevuse spetsialisti Eva Ladva ettekandest. RaRa kliendisuhete spetsialist Rita Enna tutvustas kirjanike teoseid portaalis DIGAR ning andis kiire ülevaate ka rahvusvahelisest digiteerimisprojektist EODOPEN.

Suveseminari peakorraldajad olid **Eelika Rand** ja **Siiri Raid**. Suur tänu neile ning kõigile esinejatele ja osalejatele!

Allikas: Eesti Kirjandusmuuseum

IN MEMORIAM

Annemaria Onoper

16. juuni 1950 – 2. oktoober 2023

2. oktoobril lõppes kauaaegse raamatukoguhoidja ja bibliograafi Annemaria Onoperi maine teekond.

Annemaria alustas tööd Tartu Ülikooli raamatukogus 1975. aastal, olles algul Narva maantee lugemislaua lahke teenindaja ning hiljem samas ka juhataja. 1985. aastal siirdus ta Struve tänava peamajja, kus jätkus huvitav töö lugejatega peamiselt teatmebibliograafia osakonnas.

Juba ülikoolipäevil tekkinud suur armastus pseudonüümika vastu tõi ta 2002. aastal tööle kirjandusmuuseumisse, kus ootas ees varjunimedega salapärase maailma.

Annemaria elutööks sai Eesti Kirjandusmuuseumi arhiivraamatukogu bibliograafia osakonna pseudonüümide kartoteegi andmebaasistamine. Tõsisem töö varjunimedega algas aastal 2004 ning kestis kuni 2016. aasta sügiseni. Oma lemmikteemal õnnestus Annemarial ettekandeid pidada ja ka ülevaateid avaldada. Vahepeale jäid mõnused tööaastad ajalehe Postimees bibliografeerimisel ja andmebaasistamisel. Sekka jagus ka huvitavaid töid personaal- ja erialabibliograafia valdkonnast nagu näiteks Eerik Haameri bibliograafia koostamine.

Annemaria viimased aastad möödusid ikka rõõmsal meelel ja täis optimismi Rõngu hooldekodus, kus ta leidis uue kutsumuse kudumise näol. Tema kaunid pitsilised kudumid jäävad rõõmustama nii mitmeidki lähedasi.

Meenutame ja mälestame.

Eesti Kirjandusmuuseumi pere

The floor is yours!

3 Raile Reigo:

The Library of the Estonian Academy of Security Sciences continues to operate in the spirit of *Verbis aut Re* – “in word or deed”

An interview with

Raile Reigo

Mihkel Volt

The Estonian Academy of Security Services is an institution of professional higher education that acts within the area of government of the Ministry of Interior. The Academy prepares specialists at the levels of vocational and higher education and master's studies for Estonian internal security institutions: police, boarder guard, rescue area, the system of justice, and the tax and customs system. In the interview, Raile Reigo, the Head of the Library of the Estonian Academy of Security Sciences, talks about how they are doing now and what are the future plans of the library.

Focus: IFLA World Library and Information Congress 2023

6 Collected impressions and new knowledge from the 88th IFLA General Congress and Assembly in Rotterdam

Tuuliki Tõiste

“IFLA WLIC 2023, an annual library congress organised by IFLA, was held from the 21st up to the 25th of August in Rotterdam, the Netherlands. The theme of the Congress, *Let's Work Together, Let's Library!*, invited all library employees to cooperate both with each other and with partners outside libraries,” Tuuliki Tõiste, the President of the Board of

the Estonian Librarians' Association and the Development Manager of Tallinn University of Technology Library, begins her overview.

9 What was the most important thing you remembered from this year's IFLA Congress?

Tiiu Tarkpea, Katre Riisalu, Krista Visas, Kristi Veeber, Kristel Veimann, Liina Luhats-Ulman, Karmen Linask, Elena Sipria-Mironov, Mai Põldaas, Kristina Pai
Ten Estonian colleagues share their impressions from IFLA WLIC 2023, an annual library congress organised by IFLA and held in Rotterdam, the Netherlands from the 21st up to the 25th of August this year.

Quo vadis, library?

15 Does artificial intelligence save the world?

Marleen Soosaar

It has been agreed upon that artificial intelligence is understood as a technical system that can perceive the environment, process the data collected from it and solve the tasks given to achieve the goal. Artificial intelligence can think, learn and be creative. Strictly speaking, what we currently call artificial intelligence is not actually intelligent, at least not yet in the way that a human is. But since it is a rapidly developing field, how will artificial intelligence affect and change our everyday and working life? At the Summer Seminar of Memory Institutions 2023, held in Pärnu from the 7th up to the 8th of September, new digital solutions, artificial intelli-

gence and its role in the future, and cyber security issues related to the topic were discussed in more detail.

Media competence

17 The world captivated by conspiracy theories

Eva Ladva

“Based on the same narrative, new topical stories about exposing lies and collusions are often created. Although the story is old and perhaps only the words are new, we will apparently never tire of conspiracy theories. But how to distinguish between truth, half-truth, and make-believe? Or is it possible at all?” Eva Ladva, a specialist in media competence at the National Library of Estonia, is seeking answers in her story.

Development activities

19 Prevention of cyber risks in the library: an analysis of the information security awareness of Estonian library staff. Part II

Kate-Riin Kont

“The article provides an overview of the information security awareness of Estonian library staff and provides recommendations on which focus areas should be paid more attention to in future in-service training. The results of the study indicate a good level of information security awareness of the library staff and that their knowledge should be enhanced only in two areas. The output of the study is the mapping of seven focus areas of information security policy

in libraries, based on the HAIS-Q framework and KAB model,” Kate-Riin Kont, PhD, a researcher at the Internal Security Institute of the Estonian Academy of Security Services and the Head of the Committee on Collection Management of the Estonian Librarians' Association, says.

24 Library terminology planning

Katre Riisalu

As the language is constantly developing, the Committee on Terminology of the Estonian Librarians' Association deals with editing the dictionary of library terms in addition to generating new terms. This year, corrections have been made in the terms containing a component, *book*. For example, general language concepts containing this component have been omitted.

25 Standardisation: from the perspective of libraries

Meelis Somelar

Meelis Somelar, the Chief Specialist on Authority Data at the National Library of Estonia, gives a brief overview of our memory institutions' contribution to standardisation in 2022. It was provided within the framework of the activities of a technical committee of the Estonian Centre for Standardisation and Accreditation, EVS/TC 22 Information and Documentation. Experts from the National Library of Estonia and the Estonian Librarians' Association brought in the bibliographic perspective.

26 New acquisitions of professional literature

Margit Tammur

Margit Tammur, an information specialist at the

Parliamentary and Social Sciences Centre of the National Library of Estonia, introduces four recently acquired works: (1) *25 ready-to-use sustainable living programs for libraries*, edited by Ellyssa Kroski. Chicago : ALA Editions, 2023; (2) *Beyond books : adult library programs for a new era* by Jenn Carson. Lanham : Rowman & Littlefield, [2023]; (3) *Creating digital exhibits for cultural institutions : a guide* by Emily Marsh. London ; New York, NY : Routledge, 2023; (4) *Disabilities and the library : fostering equity for patrons and staff with differing abilities*, edited by Clayton A. Copeland; foreword by Blanche Woolls. Santa Barbara, California : Libraries Unlimited, [2023].

28 Wall of statistics: Estonian libraries in 2018–2022

Riin Olonen

Riin Olonen, the Head of Statistical Service of the National Library of Estonia comments the table and the diagram as follows:

- **Table "Basic library statistics"**
There were 893 libraries in Estonia as of 31 De-

ember 2022. Approximately 11.4 million items were borrowed, 21.1 loans per user on the average (in 2021, 17.5 loans per user). In total, libraries had 538,530 registered users. They could avail themselves of collections of 36.4 million stock units (including e-collections).

- **Diagram "Libraries in 2018–2022"**
In 2018–2022, a slight growth in the number of both school libraries and research and special libraries was seen. However, this does not mean that more libraries were established: rather, it was possible to obtain data from more libraries. The number of public libraries has dwindled a bit, because several branched libraries were closed down last year.

KMS recommends

29 Keep on reading!

Karl Martin Sinijärv

Karl Martin Sinijärv, a poet and the Culture Advisor to the National Library of Estonia, recommends to read three collections of

poems, published in Estonian in 2023. These are *Mu tiivad on mu juured* ("My Wings are My Roots" by Kätlin Kaldmaa, *Aokarikas* ("The Dawn Chalice") by Indrek Hirv, and *MEΔEIA* ["Medeia"] ("Medea") by Linnar Priimägi. Sinijärv also introduces *Au kolhoosikorrale!* ("Glory to the Kolkhoz System!"; 2023), a novel by Andrus Kasemaa.

Estonian Librarians' Association

31 The results of a Web survey, Estonian Librarians' Association Today and Tomorrow

Tuuliki Tõiste

In March and April, using a short questionnaire, the ELA Board investigated how the members of the organisation see its health now, what they expect from fellow members and the Board, which activities to prioritize, which to abandon, and how to proceed. 95 people – about 14 per cent of the members of the association as of the beginning of 2023 – responded to the questionnaire.

36 Summer Seminar for Rural Librarians 2023

Lea Rand

The 32nd Summer Seminar of the ELA Rural Libraries Section, titled *Ten Jobs of a Librarian*, was held in Tartu County from the 14th up to the 16th of June.

39 Change your sleigh runners in summer, or How school librarians gathered knowledge for the new school year

Varje Mägi

From the 14th up to the 16th of August, a Summer Seminar for School Librarians took place. The ELA School Libraries Section was founded twenty-five years ago and there is no better place than Tartu to hold the summer seminar of the jubilee year. The seminar was held at Tartu Vocational College (VOCO).

News

41 IN MEMORIAM:

Annemaria Onoper

16 June 1950 – 2 October 2023 – a long-time bibliographer at the University of Tartu Library and the Archival Library of the Estonian Literary Museum

Rk 100

Toimetuskolleegium: Krista ARU, Kaie HOLM, Karmen LINASK, Silvi METSAR, Reet OLEVSOU, Kristina PAI, Lea RAND, Katre RIISALU, Tuuliki TÕISTE, Ilmar VAARO
Esikaanel: Sisekaitseakadeemia raamatukogu juhataja Raile Reigo. Foto: Teet Malsroos

Tagakaanel: Sisekaitseakadeemia päästekolledži vilistlane Garry Kruusma SKA raamatukogus uute ajakirjadega tutvumas. Foto: Teet Malsroos

Raamatukogu toimetus: toimetaja Mihkel VOLT, keeleteoimetaja Gerli RANDJÄRV, tõlkija Tiina BÜTTNER, kujundaja Margit PLINK

Address: 15015 Tallinn, Narva mnt 11, Eesti Rahvusraamatukogu

Ilmub 6 korda aastas ■ ISSN 0235-0351 (trükis) ■ ISSN 2674-1520 (võrguväljaanne)

Tellimine: ajakirja Raamatukogu aastakomplekti ja üksiknumbreid saab nõudetrükina tellida Trükiviisi OÜ-lt: tere@trykiviis.ee, trykiviis.ee/raamatupood/

